

Fantasmă de Toamnă

de SIMION STOLNICU

Mulți dintre scriitorii tineri sunt concentrați... Mulți respiră într-un mod cu totul inedit mireasma câmpurilor de toamnă, mulți își văd țara în ceasurile acestea... Mulți camarazi au găsit pentru calul inspirației un înlocuitor de multe ori mai blând însă cu un echipament mai dur. Mai suntem pe-acasă gata de plecare mulți din aceia cari ne-am crezut cu câte-o stea în frunte atrăgând până ieri, prin vanitatea noastră, ciuda lumii și în special a unora convinși că erudiția lor le dă dreptul de a ne controla meseria, iar astăzi avem din mila Domnului câte trei patru stele pe ordinele de chemare.

Fie ea și vremelnică situația de-acum, aceste simetrice steluțe sunt și ele simbolul unui dar, al unei posibilități la îndemână chiar a celor mai „sidefoși”, de a intra în chip real în marca comunitate a inșilor cari și fără noi și în orice timp contribuie la viața limbii românești indiferent dacă ei ară sau se luptă... Nu-i adevărat că scriitorul tânăr își face de-acum incolo curaj în ambianța omului de pe stradă, de a cărui mentalitate îl despărțea adeseori un dig trulaș de prețiozitate și mai ales de lirism exagerat nepotrivit cu inteligența și cu visurile făpturei noi? Nu există experiența mai binecuvântată decât aceea care ne învață să depășim în noi pe șlefuitorii de cuvinte, prețuind omul fie pe calea tristă de a ne ruga și a înfrunța primejdiiile alături de el. Vom înțelege cât de departe este minunata făptură a lui Dumnezeu nu numai de fanfaronada aristocratică a vorbei incurcate dar și de lirismul efin. Ar fi necesar să amintim dragostea lui Louis Ferdinand Celine pentru ceiace poate fi substanță cu numele binemeritat de „om” în cel mai ignorat dintre oameni, caporalul din colonii și atâtea rodnice mărturisiri ale scriitorului de excelent grai popular.

Venind din vilegiatură, expresie inactuală, am văzut acolo pe marginea căii ferate, sub seninul parfumat de toamna porumbiștilor natale unde ochii mei căutau o fantasmă a anotimpului care putea fi sterilă — de ce să nu afirm, unde vânam cu obișnuitele riscuri inspirația, deodată un grup de căști de sub care priviri de salut îmbrățișau trenul, fără nici o intenție de trivialitate, în timp ce mâini hârsite de manevre, se agitău prietenește. Nu mai era fantasma lirismului nostru sezonier, era poate pe acolo... scriitorul tânăr, și în orice caz era ceva dorit.

Nu poate fi îndoială, își fac loc vremurile purificărilor, desbărilor de artificii, trezirilor pentru mărgeța rolului ce-l avem la răspântia dintre două mari lumi, rol mai presus de visăria horticola sau de altă specialitate din buclăte antologii.

Ne verificăm deocamdată cu toții incheeturile subte de însonnii literare să vedem ce mai pot ele da în momente când poate vom fi sub rouă sau fum ori sub anumite nuci scăpate de coșofenele de Toamnă din plisuc amabil la pământ...

Care va ști pe-acolo să doinească în sensul autentic, să cânte scripă în felul lui Lae Chiorul, va fi odorul soldaților și așa scriitorul tânăr va cunoaște o lecție asupra misterioasei porți spre suflet și dincolo de soarta sublinară, spre glorie...

Socot că mai mult îl desăvârșește pe un asemenea ales o manevră din acestea decât o diplomă... Și dacă în împrejurări mai grele el va fi rănit n'are să uite că l-a suit pe țargă un om al cărui gest are calitatea fundamentală de a nu putea fi răsplătit printr-o dedicație pe o placchetă...

În ciuda căderilor de frunze e o primăvară a humorului românesc (a nu se face confuzie între acesta și humorul matinal cu care cetățeanul confortului de timpuri bune se mândrește). Un humor care nu te cruță, te ia în cange cu nepusă masă, pe stradă.

— Ce-o vrea al dă sus, spune în vânt măturătorul. Și apoi trecătorului care din cine știe ce motive și-a aruncat ochii încă romantici spre un balcon:

— Nu cel dela etaj ci „Al dă sus”!

O populară, inocentă formulă a transcendenței, ce vrei domnule filozof în așteptarea unui ordin duoidal!

La ceasul când noi compunem, atâția confracți primesc benevola cunună de aur a unui amurg veritabil pe casca de oțel. Măine, pe luciul lopoțelor de lângă ranite răsăritul își va sfărâma visteria în picături de rouă ce sunt date simplei bucurii a omului și luciul penitei nu le poate cuprinde...

În noaptea, aici în oraș, venea adeseori să-ți bată la feastră din palme ca să-i deschizi și să-i citești stihuri, un prieten care nu scria. E concentrat, n'a dat vești despre el de săptămâni, ce-o mai fi cu dînsul?... Dar bate cineva din stradă, același sunet... Te repezi la feastră. Protuarul gol... Desigur, cu toate timpurile astea, n'aveai să-l cruți de lecturi dacă era el... Să-ți mai fie necaz că te-a uitat și se distrează mai bine acolo între camarazi?...
...Scriitor tânăr, îți anunț sfârșitul fantasmelor de toamnă și ridicarea brațelor adevărate pe locul unde rugina pompoasă își arca valența aurului. Vom începe să înțelegem cuvintele, ne vom șapa adăposturi simțirii în ele numai în clipe când scoși dintr'o boemie fără pereche, dintr'un fel de trubadurism de conac, vom fi alături de un necunoscut încordat, pentru țară... Să ne răfuim cu autografele generoase pe care ni le regăsam de-atâtea ori vândute la anticari, să uităm decepțiile ce ni le-au provocat. Fantasmăle toamnei (ah, remușcarea de o fi scris-o totdeauna cu T mare), ele purtau vina!...

Câte ceruri instelate vor mai putea pătrunde prin carantina unei mari sobrietăți dobândită pe un drum neobișnuit pe care fantasmăle de sempiterni toamne din poezia tânără s'au stins?...
Când tăbăcit de sforțări, soldatul de alături, cel luat dela horă, va exclama: Ce boltă frumoasă, Mamă-Doamne!, va fi un mare adevăr, valabil și demn de însemnat în ciudatele terfoage de companie. Stelele să ajungă mai rar și mai bine astfel, pe „zonă” și până la noi... Sunt umile sugestii pe marginea aceluși mic firmament de pe livretul scriitorului tânăr, pornind dela un număr dat de steluțe care nu se poate dubla cu una cu două...

I. Andreescu

In pădure

Eleul Milcu Nicolae

de RADU GYR

Se implinesc, acum în Septembrie, șase ani dela moartea poetului N. Milcu. O nouă toamnă doljeană își scutură azi, flămurile de purpură peste mormântul, presărat cu tufaniți, al melancolicului print care a iubit „grădinițe de sidef” și elegia gravă a războarelor din țințirime provinciale.

Pușini își mai aduc aminte că Milcu a murit într'un sanatoriu autumnal din lucile Jiului. Milcu a fost întâiul dintre camarazii scrisului tânăr care a plătit tribut de sânge morții, deschizând cortegiul palid al celor dintre noi cari l-au urmat, printre flori și fitzie, dincolo, în lumea viorilor eterne. După Milcu au plecat, ca niște umbre subțiri de fum, Cantanieru, Bogdan Amaru, Sahia, Alexandru Călinescu, și, în ultimul timp, George Petcu și Ion Moldoveanu... Toți străvezii și înalți, ca niște jere albastre de tămeie fumegate din potirele toamnei.

În repedeia lui scânteiere prin literatură, Milcu nu a putut să-și înrădăcească, adânc, numele în conștiința cititorilor de poezie, și așa destul de pușini.

L-au prețuit însă, pentru versul lui fluidic și pentru sunetul unduitor al tristeților muzicale, colegii de poezie. L-au iubit și au văzut în el un poet adevărat cu febre noi și sensibilitate bogată, Mihail Dragomirescu, Perpessicius și Camil Petrescu. L-a urmărit cu dragoste, înțelegere și sprijinul moral,

chiar în acele tragice clipe de înclăștă suferință ale boalei măcinătoare, admirabilul cărturar și iubitor de caracter, dela Craiova, profesorul C. D. Fortunescu.

Și-l păstrează încrustat în suflet, medalion luminos, scriitorul acestor rânduri...

Pentru cașii înfloriți ai zilelor noastre de frățească dragoste, condeii se innoaie, tremurând, în cerneala violetă a trecutului.

În amintire, adolescențele noastre se împletec, ca niște mâini care se strâng fierbinte. Și chipul lui Milcu răsare din anii mei, se aprinde, zâmbește, se întristează...

Prietenia noastră a început în Craiova din 1919, când Milcu se întorse, de curând, din Moldova, unde suferise, degerase și bojise — luni întregi — de tifos exantematic, cercetăș de război. Eram școlar în clasa III-a de liceu și eram mândru de-a fi făcut să apară, în editura liceului, un poem eroic „În munți”, jucat pe scena Teatrului Național din provincie, de către elevii clasei a VI-a. În timpul acestei mici glorii a mea, zâmbește întâlnirea cu Milcu, pe o stradă obscură din preajma „bulevardului gării”. Insoțea pe maica sa adoptivă, d-na Pelca, pe care o cunoșteam din acele zile cu lacrimi ale Craiovei invadate de ulani, când venea la părinții mei să plângă pribegia fără vești, printre cheșoane și spitale militare, unde-

va, departe, a băeșului cu surășul trist ca o petală de toamnă.

— Nu vă cunoașteți? Sunteți doar amândoi „scriitori”. Nicu scrie, însă, nuvele.

Chipul de palid efeb, cu transparentă ciudată, ușor intristată de melancolia ochilor mari care păreau, continuu, că suferă, că ascund o presimțire tainică, s'a luminat deodată. Măinile noastre s'au întins, școlărește.

— Acum faceți schimb cu volumele voastre.

Uite, Nicu vine dela tipografie. Tocmai și-a ridicat primele exemplare din „Taina sufletului”.

Mapa lui Milcu — elev în clasa V-a — s'a deschis și proaspătul „nuvelist” mi-a dăruit, nu fără un gest de ușoară ofi-ciere a unei ceremonii ciudate, o carte albă, ca titlul scris în albastru de cer: „Din Taina Sufletului”.

I-am mulțumit. Mi-a răspuns cu o umbră de gravitate, cu un mic aer solemn, al elevului de „curs superior” întâlnit pe aceeași punte de suflet cu altul din clasa III-a. În aceeași seară, i-am trimis, la rândul meu, poemul eroic „În munți” și am citit, pe nerăsuțate, sub o lampă de ceață și de târziu, nuvelele lui cuprinse nu în mai mult de 32 de pagini. Lecturii acelei seri, i-a urmat o șezătoare dată de elevii clasei a V-a în amfiteatrul liceului, la care am asistat, cu emoție, ascuns într'un colț al balconului, așteptând ivirea, pe scenă, a lui Milcu aflat pe programul serbării printre acei ce trebuiau „să se producă”.

Milcu a apărut, într'adevăr, pe scenă, dar, spre uimirea mea, nu s'a manifestat ca „scriitor”, citindu-ne din volumașul său, ci „s'a produs” ca... muzicant!
El am și azi înaintea ochilor, îmbrăcat într'o tunică neagră, închisă la gât, pantaloni bufanți și ghete miitărăști, înalte ca niște cisme, dar cu șireturi împletite până sus sub genunchi, (ghete pentru care îl învidiam teribil!), — și făcând să lăncezească un arcuș sentimental, bolnăvicios de dulce, pe coardele vioarei sale... Cânta „serenada” lui Brașu și fetele dela pensionarele Craiovei, venite la serbarea liceenilor, ar fi vrut să nu se mai sfârșească culegarea melodiei, pentruca făptura lui de print adolescent și melancolic să nu dispară de pe scenă...

L-am așteptat, după șezătoare la ieșire, și am plecat împreună, alături, călcând, tăcuți, într'o minunăție și amețitoare complicată lirică, unde vorbele erau de prisos și sufletele se îmbrățișau, — elevul Mițcu Nicolae dintr'a V-a reală și elevul Demetrescu Șt. Radu, dintr'a III-a B.

Au venit caldele seri de prietenie și adolescență, lângă soba caldă de iarnă, când îmi citea nuvelele lui și-i recitam poeziile mele. Eram o fire bolnăvicioasă eu insumi, și patului meu de zăcere i-a stat de veche, zile la rând, prietenul drag, pierdut în ani.

Spiritul de echipă

de NICOLAE ROȘU

Până mai acum câțiva ani, era o modă împărtășită de scriitorii tineri de a se grupa sub constelația unor principu și de a se recomanda publicului prin manifeste. Erau la modă enunțurile programatice, formularele îndrăzneț alcătuite, o mărturisire de credință revendicată de un grup alcătuit prin solidaritatea de opinii, și care își asuma o răspundere în fața istoriei și a generației lor. După cum timizii și singuraticii sunt în adăncurile lor sufletesti orgolioși și flexibili în fața laudei publice, tot asemenea, acei care își căutau rostul într'o solidaritate gre-gară, se dovedeau a fi temperamente înzestrate cu o minimă capacitate de rezistență, spirite timorate și prudente, predestinate să se valorifice numai prin solidaritatea de grup. Lauda reciprocă decența o mutuală obligație, o înțelegeră discretă făcea pe unul să vadă în confratele de aceeași dimensiune spirituală un geniu, cași acesta la rândul lui să proclame genialitatea celui-alt.

Astfel am văzut ivindu-se din anonim valori confecționate de solidaritatea de grup, după toate regulile artei, prin reclamă și exagerate laude. Aceste înșghebari, cu ecouri amplificate de orgoliul tinereții, sfârșiau tradiția literară, sfărâmau cadrele culturii, începeau ei inșiși o nouă viață, germenată de o ciudată diformare sufletească.

Dacă am spune că din aceste alcătuiuri juvenile nu a rămas nimic, că toți s'au risipit, fără puțința de a da formă și viață unui act creator, am fi prea severi și în imposibilitatea omenească de a susține un punct de vedere nejustificat. A rămas de pe urma lor o sumedenie de discuții polemice anonime, de o năvădătoasă vehemență, cu sfărâmări de idoli și prăbușiri de temple. Incapabili de a se susține printr'o acumulare lentă de convingeri, de a-și asimila valorile unei culturi care-i depășea, tinerii spadasi mucețeau vântul și încrușeau săbii fără a primi în schimb răspunsul cuvenit. Vina nu este numai a lor, ci și a atmosferei critice în care au trăit. Bătăliile critice de odinioară s'au potolit. Numai răzcoii se vedea o polemică de idei, sprijinită pe convingeri și documentată serios. Critica însăși era viciată de un arrogant subiectivism, și fiecare combatant căuta o întărire pe o poziție personală, fără a ține seama de raportul unor adevăruri recunoscute unanim și enunțate obiectiv.

Dela Titu Maiorescu și Dobrogeanu-Gherea există o critică în care problemele literare erau discutabile la un nivel de înțelegere și de limpezire. De când însă s'a ivit modernismul topționar și individualist, o critică de selecționare și sintetizare nu mai este posibilă. Critica s'a îndepărtat de drumul tradițional al discernământului care căuta temeiuri lucide și formula noțiuni comunicabile, pentru a se adânci într'o stare impestrițată, de senzații nedefinite, de idei și imagini contradictorii, care-și găseau, tocmai prin nelămurire o întemeiere literară. Critica abdicând dela funcția ei esențială, de a desprinde elementele viabile ale unui fenomen creator și a face astfel operă de sinteză, a alunecat pe povârnișul sofisticării estetice, mistificând noțiunea de frumos artistic, înglobându-i valoarea într'o excesivă libertate de exprimare. Asemenea șarpele care-și devorează coada, criticul mușca sadic din propria lui substanță. Astfel a fost posibil, ca însăși această critică să promoveze valori inechipite, să consacra nume lipsite de o semnificație creatoare.

Pe de o parte așa dar o critică văduvită de sentimentul duratei spirituale a fenomenului literar, o critică permeabilă unor false înțelegeri; pe de altă parte, bisericuțe literare fără simț critic, ci numai cu o pronunțată vehemență polemică. Odinioară criticul se afla în fruntea unui curent sau al unei școli literare: protagonist

Revedere

Trebuia să ne întâlnim încă odată.

După despărțire?

Nu. A fost numai o întâmplare

Și tu treceai foarte grăbiță,

De parcă te chema o fericire!

Știala-mi, veche, nu se lecuise

Și mâna să-ți sărut n'am îndrăznit...

Sta scris s'aprinzi iar cerul c'o privire

Și m'a străfulgerat zâmbetul tău.

Cu toate că, de-acum, mi-erai străină.

— Pesemne mai stă scris ca tu să ai

Timp pentru toate suferințele

Și pentru toate câte-s mari în timp —

Cu n'încorări, ca n'tr'o părere,

Te-ai aplecab blând, trist, și mi-ai strâns mâna.

Și'n graba ce-ți topea ființa n'treață,

De nu mă'nșel chiar buzele-ți, de jar,

— Cutremurate și de neuitat

Flori pe vecie stinse pentru mine, —

Din mers au mai șoptit:

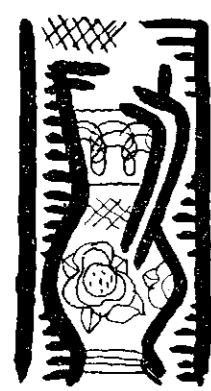
„Să fii cuminte”...

Poate tocmai fiindcă era de prisos.

ȘTEFAN STANESCU

(Urmare în pag. 4-a)

(Urmare la pag. următoare)

CRONICA

LITERARĂ

Alegoria peșterii

Misterul existenței, poezii îl exprimă felurii, după cum se încred mai mult în intuiția intelectuală sau se lasă conduși de sufletul sensibil. Noi reținem faptul că poezia nu ocolește taina, fără să arătăm acum pe ce cale socotim că aceasta se revelează mai spornic. Lirismul abstract, pur, cu a cărei analiză ne îndeltnicim, se slujește în intuițiile sale de alegoria peșterii lui Platon. Găsim alegoria peșterii în cartea a șaptea a Republicii, dar Platon pregătise expunerea titlului din sfârșitul cărții a șasea, prin considerațiile făcute despre cunoașterea geometrică. Aici sunt două fraze decisive. Prima: „Fă-ți în privința spiritului ideea următoare. Când se îndreaptă spre un lucru luminat în adevăr și în esență, atunci el conține cunoașterea și pare să aibă cunoașterea; dar când spiritul se întoarce spre lucrurile ce nasc și pier, amestecate ca într-o ceață, el nu mai poate decât să-și exprime părerile, se turbură și se schimbă de la o părere la alta și pare că nu mai are cunoașterea.”

A doua frază pregătitoare a alegoriei peșterii este: „Știi de asemenea că geometria se folosește de figuri vizibile și că demonstrează cu ajutorul acestor figuri, cu toate că nu se gândesc la acestea, ci la acelea care acestea seamănă.”

(ὅτι γε? τούτων διανοούμενοι, ἀλλ' ἐκείνων περὶ εἰς ταῦτα εἶσμεν). Se referă amândouă frazele la lucrurile lumii sensibile și la obiectul inteligibil al intelectualului. La ceea ce se vede, dar nu se conține, și la ceea ce se conține, dar nu se vede. La imagini și la idei, și la drama dintre ele, în spiritul nostru.

Drama ne-o înfățișează alegoria peșterii, despre care Alain spune că este „la plus fine, la plus achevée, la plus profunde des leçons que l'homme ait reçues de l'homme”. Iată alegoria. Inchipuți-vă o locuință subterană în formă de peșteră, având o deschizătură spre lumină în tot lungul ei; în lăuntru se află niște oameni, cari au crescut de copii aici, legați cu lanțuri de picioare și de gât, astfel încât să nu se poată mișca din loc și să nu vadă de cât înainte; în spatele lor, pe o înălțime, luminează un foc; între foc și prizonierii trece un drum ridicat; dealungul drumului mai este un zid ca un paravan nu prea înalt. Inchipuți-vă acum că pe drumul dintre foc și prizonieri, trec oameni liberi, ținând în mâini, astfel ca să iasă deasupra zidu-

lui-paravan, tot felul de obiecte și printre ele și chipuri de oameni și animale, din lemn și din piatră. Oamenii cari trec cu lucrurile, vor vorbi între ei, despre aceste lucruri sau vor merge tăcând. Dar oamenii cari stau legați, fără a putea întoarce capul, ce vor vedea altceva decât umbrele proiectate din spatele lor, de lumina focului, ale celor cari trec și ale lucrurilor ce le duc cu ei? Și dacă vor vorbi între ei, și vor trebui să numească ființele și lucrurile ce trec, nu vor trebui să numească umbrele lor? Iar dacă un ecou al peșterii ar întoarce vorbele trecătorilor, n'ar crede că vorbește înseși umbrele? Pentru ei n'au existență reală decât umbrele. Stranie vedenie, și stranii prizonieri, — exclamă partenerul dialogului, la care Socrates răspunde simplu: „Seamănă cu noi!” Și lămurește: „Lumea vizibilă este ca locuința din închisoarea peșterii; lumina soarelui este ca lumina focului din peșteră; cât privește înălțarea spre o lume superioară, contemplația, înțelege-o ca un drum al spiritului spre o regiune a inteligibilului... τὴν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον εἰς ψυχῆς ἀνοδὸν τήλει.”

Tâlcul alegoriei lui Platon, reiese de la sine, cu claritate. Pentru spirit, există umbrele și există teama că adevărul nu este în umbre, ci mai presus de ele. Dar umbrele au avantajul de a fi ceea ce vedem, pe câtă vreme ideile, ca să fie ceva, trebuie să negre mai întâi aceste umbre, și să ia naștere din negația lor. Unde să ne ducem dacă vroim cu tot dinadinsul să ieșim din peșteră? Căci Dumnezeu singur știe care este în adevăr lumea a cărei umbră noi o negăm. Fără umbră, gândirea omenescă nu se poate împlini. Nu întrebuințază geometrii figurile, aceste umbre ale lucrurilor, chiar când se gândesc la altceva, la acel τὸ πῶς? De altminteri, însuși Dumnezeu, când își aruncă ochiul spre lume, nu poate să arate lumii că a văzut-o, de cât așa cum aceasta știe că se poate vedea: prin figuri geometrice. Din peșteră nu se poate ieși; dar nici nu se poate intra de cât cu ochiul încremenit pe umbră. Omului nu-i rămâne de cât puțința de a nega umbrele, imaginile, lucrurile. Nu-i rămâne de cât ca, atunci când face geometrie, să admită prin figuri ideea, iar când face poezie să n'o vadă în imagini. Cel puțin așa cred poezii puriști. Ei alungă imaginile, iar în locul lor se deschid lacunele,

absențele, vidul fenomenului pur, increatul. Astfel au puțința să trăiască ideile. Alegoria peșterii lui Platon, servește în poezia pură ca schemă de negație. Ca partenerul lui Socrates, poetul găsește de rigoare să exclame: „Stranie vedenie și stranii prizonieri”, — apoi adaugă: „seamănă cu noi!” Una din poeziile cele mai comentate, ale d-lui Ion Barbu, este a treia din ciclul „Joc Secund”, intitulată „Grup”. A trecut drept o poezie obscură, dar duja tot ce am amintit noi aici, despre mitul lui Platon, se va vedea că obscuritatea este doar o lipsă de informație a cititorului. D. Ion Barbu n'a făcut parcă altceva decât să instruiască cu această lecție „la plus fine, la plus achevée, la plus profunde des leçons que l'homme ait reçues de l'homme”. Poezia „Grup” se dezvoltă în două strofe:

De temnița în ars, nedemn pământ; De ziua, fânul racilor înșală; Dar capetele noastre, dacă sunt, Ovaluri stau, de var, ca o greșală.

Atâtea clăde de fire stângii! Găsl-nor gest închis, să le rezume, Să negre, dreaptă, linia ce frângi; Ochii în virgin triunghiu tăiat spre lume?

Poema se desfășoară vers cu vers, pe marginea textului platonician. Se intitulează „Grup”, probabil fiindcă prizonierii sunt inchipuți stând în grup, înlanțuți spre umbrele de pe perețele cavernei. Peștera se deschide în pământ ars, (steril), fără puțința de a germina adevărul. (Deze umbrele) înșală de ziua (de timpuriu, — din „copilărie”); capetele ce se proiectază sunt imagini, înșelări; ele sunt albe, ovaluri de var, pentru că auto-rul inchipue peștera însăși lumea vizibilă, universul nostru luminat de soare, — dar în care soarele nu este adevărul, ci imagine a adevărului, — prin aceea că dă lucrurilor calitatea de imagine, le face vizibile, (de var), dar nu și inteligibile. Cât de multe ar fi imaginile, totuși ele rămân neîndestulătoare (stângii!).

Ca și figurile în geometrie, ele sunt „ipoteze”, spre a demonstra altceva în afară de ele. Cum să se curme destinul lor de a fi „ipoteze”? Cine să facă gestul de a le închide, de a le resuma, să nu mai fie drum spre altceva, ci să devie ca o linie dreaptă, abstractă și pură, concepută

doar în inteligibil, și să înceze de a mai fi triunghiu prin care este cu puțință cunoașterea? Ochiul tăiat spre lume în virgin triunghiu este însuși ochiul divinității, al virginei lumii, care deține în sine, principiul adevărurilor, — fără creație, fără intervenția unui soare fecundator, prin care să înceapă a exista „capetele de var”. Dincolo de soare este fecioara lumii, — stăpâna primordiale, divinitatea, care, atunci când ne privește, n'o poate face de cât omenește, printr'un „virgin triunghiu”.

În producția instruită de d. Ion Barbu a poezilor cari l-au urmat, tema interioară a alegoriei analizate, a fost tratată divers, punându-se accentul când pe aspectul ei inteligibil, când pe cel sensibil. Pe d. Cicerone Theodorescu l-a dus mai departe silința de rezumare la un „Punct transcendențial”:

Urc din afară, negru — depărtat Punct în rotiri spre-o suprafață, sorb Acelui ochi triunghiular sculptat Albastrul uniform, adânc și orb.

Grăunte, întinericul meu, van Vrei relief luminii înconjur. Unde-i sfârșitul, pipăibil plan, Rotund în fund, nemiscător contur?

A mea, mereu prin ochiul cel egal, Ascensiune nefinalizată Crează, 'ncete, planuri în spiral, — NU DĂ, o suprafață limitată (Cleştar, pag. 67)

Întâlnim ochiul triunghiular, dar simbolul cunoașterii s'a rezumat la punctul geometric, abstract și pur, care urcă în afară de materie, se ferește de o suprafață limitată, și încearcă să soarbe din substanța virgină la lumii. Punctul transcendențial, care este un „grăunte”, ar jindu-i parcă lumina vană a formei, a desfășurării geometrice în plan. Poetul nu întuește însă ce „nemiscător contur” s'a-i dea, ce măsurătoare nefalsă, și îl lasă mai bine să evolueze în mișcarea de inițiere a spiralei. Punctul transcendențial rămâne deci întunecat, „grăunte” virginal, în „albastrul uniform, adânc și orb”. Dacă însă d. Cicerone Theodorescu face saltul în abstract, d. Simion Stolnicu se gândeste în schimb la o acomodare. la un „pod nou”, la o funcție a lirismului care să fie „drum de mijloc”:

Noaptea 'mprumută — adâncului vântul În cascade Flante de chiparos.

Discumpăniți păianjen privește lung În jos, Sui pe unghiu de lespezi unor coloinade.

O plută de umbră umblă peste ape Prelungind brăzdară spumoasă, unde țreua.

Saltulu de stea: — Iar gloriei lumii — abia încapce:

Simte întâpându-l spre-a-l nării, săl. Selene, vrăjmașul cu suavul venin, Al timpului mort prelin în spin — Și-și toarce — un drum de mijloc, de [ritmuri, biet lunatic (Punct Vernal, pag. 7-8)

Umbrele pe care le desfășoară noaptea, — adânc vânt în cascade, — evoacă însăși moartea, cu chiparoșii ei, — flaute.

În ceața de umbră, privește discumpănit Arachne, (păianjenul) care nu-i altceeva decât poezia așezată pe unghiu de cunoaștere al colonadelor gândirii. Cea mai reductabilă umbră este însuși Charon, care face semn că a sosit cu pluta lui, punând să alunece stelele căzătoare, „unde vrea”. Înaintea umbrei lui Charon, poetul se turbură, gloria lumii nu-l mai ispitește, „nu-l mai încapce”. La ce bun, când domnește moartea? Taina o cunoaște însă luna, Selene, pentru că ea este moartă, — ea știe prin moarte, — este vecinică în moarte! „Cu suavul venin” al vecinicii ei în moarte, întâpă „spre a-l nării”, pe poet, care începe să cânte, lirismul fiind modul de resemnare, stârmit de veninul eternității, — față de cunoaștere. Dar orice lirism, nu va fi de cât al unui „biet lunatic”, un „drum de mijloc”, un „pod de ritmuri”, de intrare și supunere în „prizonierat”. La d. Eugen Jebeleanu, imaginile prilejuiesc parcă o reală dramă a „nelămuririi”:

Vreau puritățile din ape și din cer Albastrul depărtat fuge și minte, Când haideucez înflorite flinte Descarc, nu cad cortine de eter.

În diamant, incendii. Stinse, 'n noi. Suflutele răstoarnă și sufluce. Ochii de-orăvăz 'n hrube amândoi. Reflux vioriu chemând, și înverzesc

Apus — flori oxidate — prin lentile. (Nimeni nu știe). Ștergeți aquarela. Cum calcă seara, e și nu. Gazela Se șterge cu copite unde 'n file. Tuimi sub săbii, pag. 47-48)

Ca orice poet, și d. Jebeleanu vrea „puritățile din ape și din cer”. Prin aceasta declară că scoboară simbolul cerului (al luminii) la acela al apei (forța elementară, vitalismul, biologia, etc.). Cași apele, „albastrul” fuge și minte”, iar vorbele „înflorite” ale poetului nu deschid porțile eterului când le înalță

spre obiectul lor ca niște flinte. Adevărul stă ascuns, ca într'un diamant. În om ideia s'a stins. Sufletul se năruie. Imaginile ajung în ochii, de culoarea verzeu a otrăvii.

Nu isbutește să vadă de cât flori false, oxidate, „prin lentile”. „Nimeni nu știe” să vadă altfel. Totul pare o acuarelă falsă. Însăși seara parcă ar fi și nu ar fi seară. Pare ar fi mai de grabă o gazelă care își șterge copitele ude în filele cărții. Este ciudat cum poetul pleacă tocmai de la o siguranță, își pierde în-treg echilibrul siguranțelor. El știe sigur un lucru: acela că „nimeni nu știe”; că locuim în peșteră, în „mister”. Dar din pricina lucrului ce nu se știe ce este, și ceilalte, ce par a se ști ce sunt, își pierd la un moment dat înțelesul. Seara nu mai este seară, ci parcă o gazelă ce-și șterge copitele în filele unei cărți.

Ca și d. Jebeleanu, și d. Emil Gulian caută „esența focului” în diamant: .

Te-oprești s'ascuți cum urcă, plăpând, Jun gând cumințe, Să-ți spun — aș vrea — povestea și nu Îgălesc cuvinte.

Să frec în lemnul tare un altul șab și Îmic, Uscat să iasă focul sălbatec (din ni-Îmic?)

Din neguri se ridică profundă melodie, Măntorc și-ascuți aceiași veche melancolie, Las să mă părăsească din nou umbra Înrococului, Căci doar în diamant găsești esența focului. (Duh de basm, pag. 28)

Este clar ceea ce refuză poetul: o necesață lumină, aceea produsă prin frecarea elementară a două lemne uscate! Nimic mai sugestiv de cât simbolul acestei „călduri” din lumea sensibilă, a aparențelor, a „lemnelor uscate”.

Poetul renunță însă la acest noroc, pe care îl lasă să-l părăsească și ascultă melodia mai profundă, deși ascunsă în neguri, a melancolicului diamant.

Dar diamantul, în care găsești esența focului, poate fi oare ceva mai mult de cât ochiul tăiat în virgin triunghiu? De ce este nevoie, spre a ne dăruii lumina să fie „slefuit”, să capete fețe „geometrice”?

Nu putem încheia de cât cu ceea ce a spus maestrul: „O select, Intelect, Nuntă n'am sârbătorit!” intelectul neisbutind aici de cât să creeze simboluri.

CONSTANTIN FANTANERU

Cronica ideilor

Kant și ipoteza dualistă

de MIRCEA MATEESCU

„A justifica știința, compromisă de empirism și a salva metafizica, luptând chiar în contra metafizicienilor, iată dublul scop al filozofiei critice” scrie Theodore Ruysen¹⁾, definind sintetic, obiectul „Criticii rațiunii pure”.

Kant și-a dat foarte bine seama că o metafizică în sensul lui Parmenide, Platon, Descartes, Spinoza, Wolff — este imposibilă și neconcludentă. Că rațiunea, prin ea însăși, nici nu constituie, nici nu exprimă obiectul, dar că aceasta este în afară de rațiune și ca atare trebuie înțeles și cunoscut. Prin urmare, el dă pe de o parte dreptate empirismului inductivist și eliberează fenomenul de sub tirania rațiunii care, de două mii de ani, pretinse că îl deține cognitiv, în exclusivitate. Nu există o intuiție intelectuală supra-sensibilă, în stare să ne învedereze realitatea direct și în sine așa cum crezuseră deductiviștii. Cunoașterea — și unificarea realității prin procesul cunoașterii — se întâmplă în modul următor: începe cu intuiția sensibilă, incoherență și haotică, pe care sensibilitatea noastră o unifică pe cât posibil, datorită faptului că o percepe în timp și spațiu, deci în cadre realizate. Aceasta cunoaștere și unificare este posibilă în mod necesar pentru că spațiul și timpul le avem a priori în conștiință. Intuiția sensibilă devine astfel, unificată, în mod principial și general, fenomen. La rândul său, fenomenul este materialul cognitiv asupra căruia

categoriile înțelegerii operează o nouă discernere și unificare, transformându-l într-o condiție mai realizată: aceasta este experiența, în sens kantian al cărei caracter științific se definește tot în raport cu ideea de unificare, pentru că experiența tinde să devină generală și universală. Procesul cunoașterii nu s'a terminat. Rațiunea caută să impună o ultimă și supremă unitate acestei experiențe și chiar dacă nu poate să realizeze în mod desăvârșit o ultimă sinteză, totuși intuește tipul ideal. Deci „rațiunea se aplică în același fel conceptelor înțelegerii după cum înțelegerea se aplică intuițiilor sensibile”²⁾.

Fundamentând astfel gnosologia, adică „metafizica naturii” cum o numește Kant, cunoașterea fenomenală apare ca sigură. Mai există însă și altceva, o altă realitate, în afară de aceasta fenomenală al cărui proces tehnic de cunoaștere l-am schițat mai sus? Mintea omului va putea să se sesizeze vredodată alte realități dincolo sau pe deasupra fenomenului?

La prima întrebare, Kant răspunde afirmativ, la a doua, categoric negativ. Există o realitate transcendențială (numenul), există „lucrul în sine”, a cărui cunoaștere rămâne însă inaccesibilă spiritului omenesc.

Aleg următoarele rânduri din „Dialectica Transcendențială”³⁾, care mi s'au părut că exprimă mai sintetic întreaga problemă a cunoștinței⁴⁾ și în mod

evident, dualismul kantian: „Cauza nesensibilă a acestor reprezentațiuni ne este în întregime necunoscută, și nu vom ști niciodată să o percepem prin intuiție ca obiect: căci un obiect de asemenea natură n'ar putea fi reprezentat nici în spațiu nici în timp (care sunt condițiunile reprezentării sensibile) și fără aceste condițiuni nu vom ști să înțelegem nici o intuițiune. Putem totuși să numim obiect transcendențial cauza pur inteligibilă a fenomenelor în general, aceasta pentru că să putem avea ceva care să corespundă sensibilității considerată ca receptivitate. Putem raporta la acest obiect transcendențial toată întinderea și toată înlanțuirea percepțiilor noastre posibile și să spunem că el este dat în sine anterior oricărei experiențe. Dar fenomenele, prin raport direct cu acest obiect, nu sunt date decât în această experiență, și nu în sine”⁵⁾ pentru că sunt simple reprezentațiuni, care nu desemnează un obiect real decât ca percepțiuni, adică doar atunci când aceste percepțiuni se acordă cu toate celelalte, urmând regula unității experienței”.

Este printre rarele ocazii, când Kant se exprimă lămurit. Ce rezultat din rândurile de mai sus? În primul rând, că noi cunoaștem mediat nu imediat — și anume prin mediul cunoștinței: conștiința, rațiunea, înțelegerea, este matca posesoare a timpului și spațiului, iar intuiția sensibilă, odată căzută în percepția conștiinței, se transformă. Conștiința o elaborează sub forma de reprezentare sau concept, prin urmare, ceea ce cunoaștem noi nu este însuși lucrul, lucrul în sine, dar reprezentarea acestuia, așa cum a fost operată de mediul unificator al conștiinței. Subiectivitatea conștiinței va împiedica deci totdeauna o cunoaștere obiectivă, a lucrului. Pe acesta însuși, nu

vom ajunge niciodată să-l percepem în mod logic.

Concluzia este tristă, desigur. În ceea ce privește științele pozitive, rezultatele se pot numi satisfăcătoare. „Fenomenul” este accesibil cunoașterii și chiar dacă el nu reprezintă lucrul în sine (numenul) ci doar reprezentarea aceluia, totuși pentru că: întâi funcțiunile apriorice (spațiul și timpul), apoi înțelegerea și categoriile rațiunii, formal, operează deopotrivă și le găsim tot astfel la toți oamenii, — știința este posibilă, aparența o cunoaștem toți — și în același fel. Fenomenul, aparența, realitatea aceasta, urmează deci să fie exploatată și cunoscută, pentru că acest lucru este posibil. Din punctul de vedere al fenomenului, Kant ne asigură că există o adăquare între mintea omului și realitate.

O atență judecare a ultimelor concluziuni ale criticismului ne duce la convingerea că autorul lui nu acordă un credit tocmai atât de mare empirismului, așa cum cred unii autori, printre care chiar Ruysen. Este adevărat, că în cunoașterea fenomenului pornim întodeauna dela intuiția sensibilă, dela experiență, fără acest „aliment” al acutului cognitiv, cunoașterea nici nu ar fi posibilă. Însă intuiția sensibilă, experiența, vedem că sunt totuși posteroare înțelegerii pentru că ele nu se învederează conștiinței ca realități decât în măsura în care, datorită funcțiunilor apriorice ale înțelegerii (spațiul și timpul) intră ca atare în mintea omului.

Prealabilă oricărei realități sensibile, prealabilă datului, este funcțiunea apriorică a înțelegerii. Conștiința transformă materialul sensibil, datorită acestei funcțiuni apriorice ordonatoare și unificatoare, din chiar momentul

primului contact care se stabilește între ea și dat. Ca să devină cognoscibilă, materia haotică suferă, originar efectul funcțiunilor apriorice ale conștiinței și ca atare se transformă, își pierde spontan proprietatea inițială (in sine). Materia sensibilă empirică nu mai este ea însăși; din momentul în care a devenit gnosologică, a trebuit să renunțe la firea ei numenală, de vreme ce a eșit la lumina cunoașterii. În acest sens trebuie interpretate rândurile lui E-mile Meyerson: „totuși, această știință riguroasă empirică este o creație artificială, iar știința nu este exclusiv empirică; ea este tot odată aplicațiunea la natură, prin faze succesive, a principiului identității, esența înțelegerii noastre”⁶⁾.

În principiul identității, trebuie să recunoaștem funcțiunea apriorică a conștiinței, în sens kantian, și dacă mergem mai departe „esența” lui Spinoza, „gândirea” lui Descartes, „dialectica” lui Platon, „ființa” lui Parmenide și a eleaților.

1) V. Th. Ruysen: „Kant” ed. Felix Alcan, 1929 pag. 144.
2) Fenomenul kantian se asemănă cu cosmosul filozofiei vedice. După cum fenomenul este de o condiție mult superioară intuiției empirice sensibile (datul), materia în studiu primar al necunoașterii) tot asemenea cosmosul filozofiei vedice este opus kaosului originar în care nici o unificare, nici o realizare categorică nu există.
3) V. Ruysen, op. cit. pag. 145.
4) Critique de la Raison Pure: t. II, trad. I. Barni ed. Flammarion, Paris, pag. 65.
5) Este cunoscută greutatea cu care scria Kant. Cititorul recăzător, cu greu va putea urmări firul conducător, în citirea „Criticeilor”. S'ar putea spune foarte bine însă că un asemenea fir nici nu există, Kant ocupându-se nesistematic de tratarea problemelor și totuși neomifând nici una din discuția critică.
6) Sublinierile sunt ale noastre.
7) V. Em. Meyerson, „Identité et Réalité”, p. 403.

PRAVALE-BABA

(Fragment din romanul pus sub tipar la „CARTEA ROMĂNEASCĂ“)

de IONEL TEODOREANU

In ograda școlii erau castanii lui Septembrie și două feluri de vrăbi: unele cu pene, altele cu ghiozdan. Și unele și altele erau săltărețe și făceau larmă subțire. Fănuță intrase în ograda școlii, așezându-se pe un pietroi de lângă poartă, ca un drumeț care s'a oprit la un han să-și răsucescă o țigară și să răsuflă. Privea la toate și nu spunea nimic.

— Măi, tu ești guzgan, s'a legat de el unul dintr'a patra, buffac și roșcovan, văzându-l singur și pipernicit.

— Da tu ce ești? l-a întrebat iute Fănuță.

— Eu? Eu?... s'a zăpăcit celălalt ca la lecție, chemând pe alții cu privirea într'ajutor, rugându-i parcă să-i sufle.

— Măi tu, nici nu știi ce ești! Iaca-ți spun eu: bostan ești!

— Porc ești tu!

Fănuță însă nu s'a tulburat. A pus mâna în buzunar. Celălalt a apucat o piatră. Băieții se adunaseră în jurul lor ca la urs. Dar Fănuță a scos din buzunar o cutie și deschizând-o fără grabă a luat din ea, ca mare ce, o bucată de mangel.

— Vezi, măi? s'a adresat el celui cu pricina, arătându-i arma lui.

Acela a mormăit ceva nedeslușit. din ce în ce mai roș la față.

— Uite, măi, a spus Fănuță, ridicându-se; eu rup asta în două: juma tu, juma eu.

Nu se mai auzea nicio vorbă. Numai ochi. Așa parascovenie nu mai întâlniseră. Parcă se pregătea o vrăjitorie.

— Ia-o, măi, că nu mușcă! l-a îndemnat Fănuță pe cel cu piatra, întinzându-i bucățica de mangel.

— Pune mâna, măi, ci ti codești! a poruncit și corul; și cel dintr'a patra a trebuit să-și ia porția de mangel.

— Acuma, a spus Fănuță, să facem judecată. Tu spui că eu is guzgan; eu spun că tu ești bostan. Să hotărască oamenii — a vorbit el curtenitor, arătând către armata lui Papuc, — care are dreptate. Și care-o fi răpus, să înghită mangelul.

— Măi, al dracului! a exclamat unul. Dar toți „oamenii“ l-au urmat pe Fănuță spre hambarul din fundul ogrăzii, împingându-l și pe împicinat. Acolo, Fănuță și-a așezut privirea ochilor micșorați, îndreptându spre dușman; și acela s'a simțit parcă ținut sub pușcă. In timp ce Fănuță s'a pus la treabă — c'un fel de fășait zburau liniile ca cioarele speriate din mangelul lui Fănuță, — cel dintr'a patra se vira la bucățica lui de mangel ca la un paijen veninos.

Copiii începuseră să-și dea coate, umflați cu 'necul de răsul care se urcă din fundul ființei ca o ciutură plină, vărsată deodată la gura fantăni.

Căci răsărea sub ochii lor o bazoconie de bostan cu ochi bulbucați — leiți ai celuilalt, — cu buzoaice hărăpoaice și urechi clăpăuge, cu bostane drept picioare, umflat în toate, fălos, burduhănos și lălu. Iar de-asupra lui, în loc de chitie, un guzganăș isteț ca un țânțar, arăta cu lăbuța în jos, făcând cu ochiul la „oameni“.

Suna ograda școlii de răs, cu-atâtea glasuri câte dobitoace sunt în cartea fabelei.

— Bostan! a început unul.

— Bostan! a reluat altul.

— Bostan! Bostan! Bostan! Bostan! Cădea vorba, aceiași, din zeci de guri, învârtășită în poreclă, așa cum se răstoarnă în găoacea lor ghimpașă castanele când le poruncește toamna.

— Tâmpitul, îți faci răs de mine? — s'a tăfnoșit Bostan dând să-l lovească pe Fănuță.

Dar Fănuță s'a ferit.

— Așa ne-a fost vorba, Bostane!

— Și fără să-i mai dea răgaz l-a și croit drept între buze cu mangelul.

Celălalt a văzut stele, a rânjit cărbune, s'a spart de crețuri și a început să scâncească: Mamăăăă...

— Bine i-ai făcut! Cine ești tu, măi?

— Eu? Fănuță dela Prăvale-Baba.

★

Și alți doi ochi au privit ca în fiecare an recreația noilor veniți, dar ascunși după o perdea, cercând de-acolo să-și cunoască în libertate.

Apoi a sunat clopoțelul peste larma glasurilor, abătând-o dela joacă. Și vârstele, după ce-au trecut pe ușa școlii, jmbulzindu-se, s'au despărțit, luându-și locul în clasele lor.

Mirosea întâpător a doftoric și a alte cele. Ochii începau să lăcrămeze. Păreții erau acoperiți cu hărți în culori și animale domestice în mărime: bou, vaca și vițelul, capra, porcul, bivolița, cănele și măța.

Clasele umplute răsuna de tropăituri de podele și de pocnetul băncilor. Era cu veselie ca întâiul foc în sobă.

Numai cei neglijani, din clasa întâia, nu știau ce să facă în cazarma lor. Stăteau unii într'alții, căutând parcă pe sus ochiul de-acasă al părinților, înecați între zidurile cu miros, pierduți în mulțimea lor.

Fănuță a venit cel de pe urmă, fiindcă și-a spălat mâinile la robinetul din ogradă. Și cum l-au văzut că intră, bocănind pe podele cu botforii lui potcoviți, ochii celorlalți la el s'au oprit — aista-i cel dela Prăvale-Baba — și dela el au așteptat drum.

— Ce stați, măi? Hai să ne găsim lov-

cul nostru, le-a spus Fănuță din treacăt; și toți s'au luat după el.

Fără să mai cerceteze, Fănuță a lăsat în plata lor încăperile cu huet, s'a suit pe scară și descoperind un prag cu soare și tăcere — ca de pod — a intrat acolo, descoperindu-se, cum îl învățase Domnica.

— Tu ești repetent? l-a întrebat cu respect feciorul primarului, care avea haine de catifea albastră, cu guler scrobit peste celălalt, cravată cu puchiței, plete de fată cu tunsoare pe frunte și ciuboțele de glanț cu bumbi.

— De ce, măi domnișor?

— Hă-ăă! Au făcut ceilalți. Băiatul primarului a spus:

— Eu is băiatul primarului...

Apoi s'a înroșit, ș'a înghițit de două ori — fără să aibă gălci — clipind cu ceată. A izbutit totuși să spue cu glas de porțelan:

— Tu ai mai fost la școală. De asta știi.

— N'am mai fost eu, da' mă descure și 'n codru, a spus Fănuță, simțindu-se dulău de stână alături de pisicuța cu fiong la gâtul gulerat.

Așa i-a găsit Doamna care-a intrat ușurel, fără s'o simți nimeni: pe Fănuță stând rezemat de banca întâia, cea de lângă ușă, ca o gazdă, iar pe ceilalți în jurul lui ca niște oaspeți.

— Eu sunt profesora voastră. Să-mi spuneți Doamna.

Toți s'au uitat cu ingheț la ea, știind de-acasă că 'ntr'acea-i acul școlii.

Doamna s'a așezat pe catedră, a deschis catalogul și le-a spus:

— Bună dimineața, copii.

A strălucit soarele mai vesel, dar numai un glas i-a răspuns:

— Bună dimineața, Doamnă.

Doamna l-a privit pe Fănuță și i-a dat un zămbet. Iar ceilalți s'au uitat cu încă și mai multă „iute-al dracu-

— Așa-i, băeți? cum a spus Damaschin? i-a întrebat Doamna pe ceilalți.

— Așa-i. Așa-i.

Numai băiatul primarului a ridicat două degete în sus, cum l-a învățat acasă mama, ca să fie dela început premiant.

— Ce vrei, Șerban Postelnicu?

— Doamnă, și omătul e alb și moale...

— Și nu e cridă.

Băieții au căzut pe gânduri, înodați în indoeli.

— Șerban Postelnicu, sunt multe lucruri albe și moi care nu-s nici piatră, nici cridă. Așa, de plidă: pâna, laptele, halvița, lăcrămioara, mielul... Dar eu am întrebat ce-i crida. Stai jos, ascultă, gândeste-te, și răspunde numai la ce întreb. De ce răzi, Ștefan Damaschin?

— Mă gândeam eu așa...

— Spune tare: la ce te gândeai? Să ne veselim și noi dacă-i de răs.

— Mă gândeam că și Postelnicu e roș ca patlagica, da nu-i patlagică!

Doamna a zămbit potolit, iar ceilalți au răs într'un glas, cu ochii la Patlagică. Altă poreclă se născuse.

Doamna a ciocănit cu degetul în catedră și s'a făcut liniște. Apoi a întrebat:

— Știe vreunul dintre voi să scrie? Mulți au făcut nizan; alții s'au codit; alții au dat din cap cu da și ba; iar alții au vestit cu toată gura că ei știu de-acasă.

Ștefan Damaschin a ascultat dar n'a suflat.

— Cei care știu să scrie, să vie aici, în băncile din față.

S'au zorit, dând buzna, ca la pofteală cu dulceți.

— Voi faceți-le loc.

Cu Ștefan Damaschin în cap, cei din

Fără deget, gura lui Timotei a rămas ca a pruncului fără biberon.

Doamna a așteptat. Se făcuse atât de mare tăcere, încât parcă lumina soarelui a crescut, aducând zgomotele de-afară și din piept — ale castanelor și inimilor cu zvâc-zvâc — drept la catedra Doamnei.

— Să vie la mine Ștefan Damaschin.

— Ia arată mâine? i-a spus în șoaptă Doamna.

Din fundul clasei, unde ajunsese, cel dela Prăvale-Baba a pornit înspre catedră, bocănind ca o catană.

I le-a arătat. Doamna a zămbit.

— Te-ai șters de cărbune! i-a spus ea cu taină, între patru ochi.

Ochii lui Ștefan Damaschin s'au micșorat cu ghidușie între crețurile feții.

Apoi Doamna, după ce și-a adâncit privirea în ochii lui, i-a spus tare:

— Du-te la tablă, Ștefan Damaschin.

S'a dus și s'a oprit.

Toți se bucurau că nu-s în pielea lui. Numai Ștefan Damaschin nici nu s'a bucurat, nici spăimântat, ci a stat, așteptând, cu mintea stărnită ca zbrânătoarea unui zmeu.

— Ștefan Damaschin, poți să faci pe tablă ce-am istorisit eu?

Ceilalți n'au înțeles cum trebuie, crezând că a scrie, sau a face, tot una e.

Dar Ștefan Damaschin a răspuns, după ce s'a măsurat din ochi cu tablă:

— Să fac oi putea.

— Ia încearcă.

Și iar a început vrăjitorie, ca și afară, când cu Bostan.

Un lan de floarea soarelui n'ar fi fost mai cu tăcere ochioasă decât cei din clasa întâia primară.

lui“ — privire, la cel mic dela Prăvale-Baba.

Doamna avea păr ca de abur, pieptănat în sus, obraji gălbui, cu oase, ochi castanii și frunte mare'n sus. Parcă era bolnavă, atinsă de Septembrie, dar nu era supărată pe nimeni.

Doamna a strigat catalogul, și fiecare a auzit numele celorlalți, dar nu ca acasă.

Ii culegea cu numele întreg, pe fiecare dintre toți, arătându-le locul în bancă.

Pe Ștefan Damaschin l-a ținut în banca întâia, chiar în fața catedrei.

I-a mai strigat încăodată, cuprinzând pe fiecare cu privirea, închizându-l parcă într'o cutiuță, spunându-le să răspundă prezent fiecared pentru el și să se ridice. Așa au făcut.

Pe urmă i-a ridicat pe toți odată pentru rugăciune. Și tot cel dela Prăvale-Baba, ales de ea, a spus rugăciunea cu glas tare, până la amin, cu fața spre icoana din părete, pe care bázăia o albină fără Doamnă.

Apoi Doamna s'a uitat lung la ei și i-a întrebat, vorbind cu toți cum ai vorbi cu unul:

— Știți voi ce-i crida? privind peste capul lui Ștefan Damaschin.

S'au uitat unii la alții, prepuelnici, și s'a pornit o foșgăjală în bănci.

— Nu știu nimeni ce-i crida? a stăruit Doamna.

— Știu eu, a ghicit băiatul domnului căpitan de jandarmi, care era îmbrăcat cu tunică de postav milităresc, cusută cu bumbi galbeni.

— Spune, Decebal Cotruță.

Dar Decebal Cotruță a tăcut ostășește; iar mâna lui dreaptă a pornit glonț spre tablă, arătând crida de-acolo.

— Știm și noi, au spus alții și au făcut la fel.

Decebal s'a uitat cu „sst“ la ei, dar toți trăgeau cu mâinile la țintă 'n cridă.

Doamna a dat din cap, cu zămbet.

— Ia să văd dacă Ștefan Damaschin poate să-mi spună ce-i crida?

— Crida e o piatră albă... și moale, s'a grăbit el să adauge, care lasă semne.

— De unde știi tu ce-i crida?

— Am văzut la mama când mi-o croit surtucul... și m'am gândit.

băncile din față au plecat; iar ceilalți, cărturarii, s'au așezat cu slavă în locurile din frunte. Șerban Postelnicu — primarul — s'a grăbit să ia tocmăi locul lui Ștefan Damaschin. Iar de-acolo, a întors capul și i-a aruncat o privire peste umăr, care spunea:

— Săc!

— Bine, a spus Doamna. Vedem noi îndată. Eu, băeți, a vorbit ea tuturor, am să încep o poveste pe care mulți dintre voi o știți de-acasă. Oricum, și dacă o știți, și dacă ați uitat-o, voi să mă ascultați cu luare aminte și să nu vă gândiți la altceva. Uite-așa spune: „Era odată o babă...“

— Și un moșneag, a sărit unul.

— Da, și un moșneag, a spus Doamna, privindu-l. Numai că acum eu spun povestea, și voi m'ascultați. „Baba avea o găină și moșneagul avea un cocou. Găina babei se oua de câte două ori pe zi, și baba mânca multe ouă, iar moșneagul nu-i da niciunul“. Ați ascultat bine?

— Am ascultat.

— Care dintre voi, a vorbit Doamna către cei neștiutori de carte, poate să spue cu vorbele lui, ce-am istorisit eu?... Tu, Gheorghe Coșeru.

Gheorghe Coșeru a înghițit și a spus fugața:

— Era odată o babă ș'o găină, un moșneag ș'un cocou. Găina babei făcea ouă multe, da cocoușul moșneagului nu făcea ouă deloc. Și numai baba mânca ouă.

Doamna a zămbit și a spus:

— Cam așa.

Apoi Doamna s'a uitat la băncile cărturarilor.

— Acum să vedem care dintre voi poate să scrie cu cridă pe tablă ce-am spus eu...

Tăcere cu spaimă. Toți și-au încuiat mâinile sub bancă, uitându-se în jos.

— Șerban Postelnicu... l-a încercat Doamna pe cel ajuns în banca întâia.

Dar Patlagică s'a făcut alb cum îi crida, și Doamna i-a dat bună pace, lăsându-l să fie alb și moale.

— Timotei Hanțu, — a cerceat ea pe cel de lângă Postelnicu.

Dar băiatul domnului Procuror a dat din cap, cu degetul în gură, cum făcea și la masă; când bunica îl ruga să mănânce, și el nu spunea decât: 'm! — Scoate degetul din gură, Timotei Hanțu.

— Bine, Ștefan Damaschin. Acum șterge și găina.

A șters-o. Deci, din toată povestea n'a rămas decât un ou.

— Acuma, a poruncit Doamna, fiecare să treacă la locul lui.

Au suspinat cărturarii ș'au trecut la vechile locuri, cu Șerban Postelnicu la coadă. Iar Ștefan Damaschin a venit iar în capul băncilor, ștergându-și mâinile de cridă.

— Acuma, copii, scoateți tăblițele din ghiozdane și scrieți ce vedeți pe tablă.

Așa au făcut, cu forfotă mare și apoi cu scrâșnet de plumb apăsător pe placă.

— Să nu vă speriați, copii. Toate vin din poveste, cu încetul. Vouă vă plac poveștile?

— Ne plac!

— Cum nu!

— E-hei!

— Și le ascultați până când vine somnul. Ș'atuncea faceți cum? Cum?

— Aaaa! a căscat unul în tăcerea celorlalți, fără să știe c'a răspuns.

— Așa faceți: aaa! a căscat și Doamna și toți au căscat dimpreună cu ea, mirati că nu-i cu bănat. Alfa-betul, copii, începe cu ce se isprăvesc poveștile. Aaa! Asta-i o literă, adică semnul unui sunet care iesă din gura noastră când ne vine somn. Ș'acuma să vedem cum îl facem noi pe „a“. Luăm oul de la găina babei și-l punem pe tablă. Și voi l-ați pus pe tăbliță.

— Pus.

— Bun. Acuma vă 'ntreb: Când îți vine somnul, caști, aaa; și dacă-ți vine somnul și mai tare, și capul nu mai vrea să stea drept de bună voce, ce faci?

Doamna a dus mâna la tâmplă, lipindu-și capul de mână și mână de cap.

— Il sprijini cu mâna, a răspuns ea.

S'a dus la tablă, a luat crida și a tras un bețșor încercînd să scrie, lângă oul babei, lipindu-l de ou.

Iaca asta e litera a, cea dintâi literă a alfabetului. Cu asta, copii, începe povestea literilor. Căci alfabetul nu-i altceva decât o poveste în care vezi cum au venit pe lume literale. Una, o, a făcut-o găina babei. Alta, b, a ieșit chiar din gura babei, când i-a cerut moșul să-i dea și ei un ou. „Dă-mi, babă, un ou, a spus moșul, că cocoușul meu nu face ouă“. Dar baba, cu toate că era plină de ouă, a dat din cap și a spus: ba. Și iaca a ieșit și litera b din gura babei. Ba-ba, la un loc: baba. Dar cocoușul moșului ce făcea? Cânta. Cucuriguu! Ii iaca a ieșit din pliscul lui o altă literă: c. Vasăzică 'baba, găina și cocoușul moșneagului ne dau primele litere ale alfabetului: a, b, c. Cum se cheamă cartea voastră?

— Abecedar.

— Abecedar. Vasăzică abecedarul e povestea literilor.

Clopoțelul venea într'un picior cu literile recreației.

— Asta a fost, copii, cea dintâi oră de învățură. Ș'acuma, înainte de a vă duce la joacă, am să vă mai învăț ceva. Cine-a făcut povestea de pe tablă?

— Damaschin, au răspuns ei în cor.

— Vrasăzică, oul e al lui?

— Daaa.

— Cum i-l dăm noi?

N'a știut nimeni să răspundă.

Doamna a șters cu buretele bățul încercînd, alăturat oului de pe tablă, și l-a făcut fără cărlig și mai încolo, în stînga oului.

— Știți voi ce înseamnă asta?

— 10, răspunse Șerban Postelnicu.

— Și ce e 10?

— Nota premianților, a răspuns Postelnicu.

— Da. Unul, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece degete la-olaltă au semnul acesta: 10. Câte mâni aveți voi?

— Zece, a spus repede unul clipticios.

Ceilalți au răs.

— Aveți două mâni, că dacă ați avea zece, n'ați mai fi oameni.

— Da, două avem.

— Și zece degete.

— Da, zece degete.

— C'un deget ce poți face? Mai nimica. Poți culege un inel, o ață de paijen, poți ciocăni la ușă, poți lua o uleică de toartă. Cu două degete poți face mai mult. Cu o mână poți ridica o cofă. Dar cu două mâni?

— Mă iau la trântă, a spus unul.

— Mă spāl, a spus altul.

— Trag cu praștia.

Cartea străină

Autant en emporte le vent

roman de Margaret Mitchell — ed. N. R. F.

de VICTOR POPESCU

Titlul de mai sus reprezintă traducerea franceză a unei lucrări care după ce în scurt timp dela apariție a cucerit America, s'a răspândit cu o fulgerătoare repeziune în toată omenirea. Multe ediții originale și traduceri, au făcut cunoscută pe autoarea acestui roman, încununând cu glorie o muncă asiduă de ani de zile.

Margaret Mitchell este în vârstă de treizeci de ani și singura ei operă este voluminosul roman recenzat astăzi.

Cât timp a pus pentru înfăptuirea lui este o enigmă încă. Prea puțin se știe despre ea. De când a început a-l scrie și până când l'a terminat definitiv au trecut trei ani. Un timp destul de lung, totuși prea scurt pentru intensitatea și valoarea romanului care desigur a fost înfăptuit cu mult înainte în mintea autoarei. Opt sute douăzeci și nouă de pagini în 8°, cu un caracter mic și îmbăcsit.

În fața producției de romane a timpurilor noastre, totdeauna lungi și interminabile de atâtea ori putem spune: *Le secret d'envoyer c'est de tout dire*. Și nu s'a înșelât Voltaire spunând cu un ton sarcastic acest crud adevăr. Fără să cităm nume, atât în literatura română cât și în cea de peste hotare ne lovim de moda, n'o putem numi decât așa, de moda romanelor prelungite. Prelungite și nu numai lungite, căci amplificarea dimensiunilor lor nu decurge din vreun impuls natural, dimpotrivă, sunt numai o sforțare artificială.

Totuși, după lectura voluminoasei opere a Margaretei Mitchell, asemenea observații nu numai că nu vin în minte, dar ar fi și deplasate.

La ultimul rând citit, poți închide cartea cu regretul că s'a terminat. Fiindcă dela început până la sfârșit, cu o remarcabilă stăpânire a inspirației, autoarea conduce așa fel acțiunea, încât sufletul lectorului se adăncește el însuși în sufletul eroilor, preschimbându-și personalitățile, trăind și suferind cu ei, bucurându-se și luptându-se cu ei, totdeauna în fața unor fapte noi, totdeauna cu un destin întunecat și indescifrabil în față, o viață alta, tot atât de vijelioasă și atrăgătoare ca cea pe care o trăim cu adevărat.

O poveste de iubire, și chiar mai mult, o poveste a vieții. Un suflet cu rare calități și furtunoase reacții: Fata unui irlandez, moștenind dela tatăl său curajul și încăpățănarea, și a unei mame franceze care i-a dăruit finețea și inteligența neamului său, crescută la ferma părinților săi în America, în Sudul Americii, pe vremea romantică, puțin înaintea războiului secesiunii, — când Sudul țării de peste ocean conserva încă moravurile poliției duse la exces și educația Franței din secolul lui Ludovic al XIV-lea.

În mijlocul lanurilor de bumbac, tânăra, frumoasă, bogată, admirată, iată eroina și locul de unde-și va porni viața.

Domeniul părintesc! Intinsă moșie lucrată de sclavi negri. Bună stare și fericire. Până când, deodată, cu rup-turi de trăsnete, se revarsă războiul secesiunii, arzând totul, distrugând, omorînd, chinuind. Frumusețile de odinioară se umbresc. Din ce a fost au rămas ori ziduri fumegânde, ori pereți despuiați, ori mobile rupte sălbatec. Din foștii curtezani, din noblețea acestor confederații a Sudului care n'au vrut să elibereze sclavii, puținii mai dăinuiesc. Războiul este lung și istovitor.

Dar se termină lăsând pe curajoasa copilă de 18 ani, mamă a unui fiu orfan. Zdruncinată de dragostea ei pentru un singur om, în fața unei omeniri dușmane, fără avere, și neștiutoare, cu un singur țel, dragostea.

Toată cartea este sbuciumul vieții acestei eroine, o figură dintre puținele perfect conturate ale literaturii. Viața ei până la douăzeci și opt de ani, când aflându-se la un moment crucial, autoarea pune capăt povestirii. Și, după nenumăratele pagini citite, ajuns la capătul cărții, regreți din tot sufletul sfârșitul. Nu este oare un semn al calităților deosebite ce posedă acest roman?

Este un studiu de generații, extras dintr'o experiență aproape personală a Margaretei Mitchell — născut și trăit în Georgia, stat încă sub impresia războiului abea apus al secesiunii — cu puternice rezonanțe în frământările lumii contemporane.

Până unde Margaret Mitchell a isbutit să creeze din eroii săi, tipuri deosebite, cred că un studiu mai amănunțit ar fi în stare să delimiteze.

Sunt foarte multe personaje în acest roman lucru firesc după amploarea frescii ce reprezintă. Înă, în fond, mare parte, le-am putea numi figurate. Apar și dispar din scenă, după cum valorile vieții îi aduc sau îi resping din cadrul povestirii.

Cele cari rămân constant sunt trei. Scarlett O'Hara, devenită mai târziu Scarlett Butcher, Rhett Butcher și Ashley Wilkes.

Trei personaje enigmatice. Sufletele lor reacționează pe culmi de alte lumi, fiecare cu exteriorizări diferite. Trei personaje cinice. Dar Scarlett se frământă în sufletul său pentru cinismul ce dă dovadă în viață, pe când Rhett e nepăsător, iar Ashley nu îndrăznește să-și arate adevărată fire și se mulțumește să facă reflecții în minte.

Aceiași oameni în fond, aceeași suflăte, dar caractere diferite. Ceia ce nu-i împiedică să se întâlnească, să se atace și să se stimeze.

Niște romantici de fapt. Oameni ai unui Sud misterios și cald, cavaleresc, desprînși, aruncați de viață din calmul lor, într'un ritm trepidant și dușmănos.

Niște indivizi cari se completează unul în altul, dar nici nu pot fi împreună, fiindcă sunt la fel. Cari se înțeleg și se recunosc reciproc.

Aci interesul devine amețitor. Este evidentă apartenența celor trei personaje unei surse unice. Sunt romanticii lucizi ai vieții. Acei indivizi cari luptă aprig cu energii lucide spre crearea unui mediu în care să poată redeveni romantici. Romantism de gen specific american, întâlnit în cadrele romanelor lui Sinclair Lewis, și putem spune prin extindere, specific popoarelor sau indivizilor energici dar cu suflete intense.

Acești oameni ai Margaretei Mitchell sunt printr'o întâmplare reușită în același cadru de viață.

Desigur se vor atrage. Se vor lăsa. Se vor înfrânge.

Ashley Wilkes primul cade. Cuprins de pesimism, în fața zădărniceii vieții, în fața înfrângerilor materiale, nedorite de el, renunță la luptă și traiul său va fi purtat de Scarlett care-l iubește fără precupețire.

Rhett Butcher cade și se ridică de mai multe ori până când se retrage definitiv din arena vieții.

Singura care rămâne vijelioasă este Scarlett d'Hora.

Autant en emporte le vent devine astfel romanul ei, romanul unei pasiuni, al unui trai intens, al unei viațe nestrămutate de victorie, de îngeunuchere a vieții.

Va isbuti, sau nu? Ar fi naivă o concluzie. Viața până în ultimul moment se bucură de surprize. O liniștire ca apele torentelor ce se opresc în lacurile dela poalele munților, sau o prăbușire ca furtunile năpraznice ale mărilor ar fi un sfârșit banal. Mult mai fină romancieră, Margaret Mitchell încheie amplitud romanul cu o amănare pe care Scarlett și-o dă singură, o amănare de o zi, înainte de a începe una dintre cele mai dificile acțiuni a vieții ei.

Căci — spune ea — *o zi mai de vreme, sau mai târziu, n'are importanță*. Și viața își va urma cursul, și va duce pe Scarlett poate la victorie, poate la înfrângere, ce importanță are. Viața e o veșnică mișcare. Sfârșiturile aparente nu contează.

Cronica muzicală

In așteptarea stagiunii muzicale

de ROMEO ALEXANDRESCU

Cu cât o mișcare muzicală este mai însemnată, cu atât stagiunile în care ea se desfășoară, sunt mai îndelungi. În multe din marile centre muzicale ale lumii, aproape că nu există altă demarcație între o stagiune și alta decât aceea pur calendaristică.

Vara, cu festivitățile ei muzicale, constituie trăsătura de legătură dintre un ciclu și altul, adesea cu manifestări ce rivalizează în importanță cu cele mai valoroase aspecte ale sezonului plin. Operele, în multe din aceste centre, nu-și închid porțile niciodată, folosind vacanța prin rotația artiștilor și personalului lor complimentar.

Nu putem încă pretinde la noi aceste condițiuni maxime de organizație muzicală, la care nu s'a ajuns, în general, fără tranziții și fără un fond de posibilități îndelung cultivat.

Putem căuta însă a ne sistematiza mai bine exploatarea resurselor de care dispunem, chibzând mai atent și mai statornic folosirea materialului, căutând în total cele mai bune și mai conștente condițiuni de realizare artistică.

Pe cât posibil, și exemplele multiple ce se dau acolo unde experiența și meritele sunt bine evaluate, arată că posibilitatea este la dispoziție, planul general al unei stagiuni muzicale, nu trebuie improvizat. O orchestră simfonică trebuie să-și fi stabilit la vreme nu câteva programe, incropite din ceceace cade mai lesne în cercul oportunității succesului artistic sau comercial lesnicios și al minimelor eforturi, dar datele întregii campanii de lucru, ținând seamă de toți factorii de care depind temeiul și consistența ei.

Echilibrul unui repertoriu este în primul rând în funcție de cele făptuite în trecut. Greșeli vechi, trebuie evitate cu grijă. Din rafturile cu parti-

țiuni, sporite constant cu noi achiziții, totdeauna riguros alese, trebuie scos la lumină tot ceceace nu-i îndesjuns de cunoscut, ceceace s'a ascultat insuficient, ceceace justifică, dintr'un punct de vedere bine stabilit, atenția actuală, sau ceceace poate prilejui o execuție aleasă. Primele audiții nu trebuie să fie atât de rare încât să amenințe cu lăncizarea, viața muzicală și să o izoleze regretabil de cursul viu al muzicii contemporane. Dar, fiecare din ele trebuie să aibă ca unică justificare, valoarea, substanțialitatea și semnificația conținutului și niciodată interes, rele servicii amicale, reclama sau capriciul personal.

Frecvența lucrărilor bine cunoscute nu trebuie să ducă la obsesie. Măsura justă nu poate fi contrariată în cerințele ei pline de bun simț.

Pe de altă parte, apelul la ajutor străin, ori de câte ori nu înseamnă un aport absolut excepțional, trebuie definitiv condamnat. E ușor de înțeles că există în toate domeniile valori naționale și internaționale, categorii artistice nu tocmai atât de anevoios de diferențiat. E cea mai mare greșală, invitarea altcuiva din străinătate, de cât a adevăraților maeștri. Promovarea elementului autohton impune de asemeni o susținută preocupare. Desconsiderarea lui nu mai e o greșală, dar o faptă rea și direct dăunătoare artei și neamului românesc.

Un teatru de operă este viabil și își cinstește existența în primul rând prin calitatea realizărilor de care se arată capabil. Economia rațională a forțelor unui asemenea teatru, îi dictează o valorificare extrem de judicioasă a fiecărui element de care dispune. Ii impune, pentru binele instituției, cea mai mare pricepere în fixarea răspunderilor artistice, iar fiecărui membru com-

ponent dintre susținătorii artistici și tehnici, acel spirit de echipă, acea înțelegere superioară a interesului artistic colectiv, al binelui și triumfului artistic al instituției și al artei, înaintea celor pur personale. Marile și micile vanități, exigențele arbitrare, actele de invidie sau lipsă de camaraderie, cât și orice superficialitate, îndărătnicie sau neconștințiozitate, nu pot dăinui în lăcașul unei opere, fără a-i compromite grav prestigiul și bunul mers. Cu bunăvoință și înțelegere generală și individuală, se poate ajunge la acest ideal, creator de mediu cu adevărat apt muncii rodnice și biruitoare.

În același timp, cei ce alcătuiesc celelalte laturi ale vieții muzicale, nu trebuie să-și uite îndatoririle elementare. Impresariilor, de atâtea ori lacomi și nepricepuți, trebuie să li se pună o stavilă hotărâtă exceselor de tot felul, impunându-li-se de către direcția generală a teatrelor norme severe de lucru, de aplicare a schimbului artistic, de decență și cinste în reclame, de armonizare cu necesitățile și configurația totale ale vieții muzicale.

Cât despre inițiativa artiștilor sau grupărilor particulare, nu li se poate recomanda decât cea mai strictă măsurare a forțelor, cântărirea tuturor responsabilităților impuse de o estradă, respectul neclintit al artei și silințele către discernământul necesar unei alegeri fericite a tuturor condițiilor de prezentare. Calitatea sacrificată numărului, iar succesul eștin, slujirea adevăratelor exigențe ale muzicii.

Am repetat poate, gânduri și speranțe, din trecut. Nu avem decât dorința de a nu mai găsi, pe viitor, motivele s'o mai facem, sau de a le constata măcar atenuate, într'o măsură doveditoare de progres decisiv.

Elevul Milcu Nicolae

(Urmare din pag. 1)

Fermitatea ochilor lui de poem căprui, tristețea colului de buză ușor tremurătoare și elegia lungilor mâini cu tânjinde catifele, ard și astăzi din adâncul acelor seri încrustate sub pleoape, rămase pe suflet.

Mai târziu, — când am ajuns eu în clasa V-a, iar Milcu se găsea în penultimul an de liceu, — o revistă satirică, trasă la șapirograf, cu titlul de fox-trott „Cariopsa” și cu apariție efemeră, scoasă de noi doi și de alți câțiva prieteni, a adus după sine suspiciunea, din ce în ce mai accentuată, a noului director al liceului, ilustrul geometru cu sensibilitate de triungheu isoscel și inteligență de paralipid pomenit și într'un articol trecut. La cel dintâi prilej, au urmat eliminările amândorura, pe câte-o săptămână.

Aceste zile de... sancțiune disciplinară, le-am înecat, împreună, sub unditoare mătăsurile de lirism, în vapo-roase ore de confidențe naive, răta-cind pe aleile Parcului Bibescu în generoasa revarsare de aur a lui Octombrie.

Apoi, am iubit amândoi, pe un acelaș bulevard cu brumar și cu castani și în acelaș parc autumnal al Craiovei. Iubea o fată brună, cu ochi verzi ca lacurile, toamna, cu mers plutit, aerian, — iubeam ochii albaștri ai unei fete blonde, amândouă rămase departe, în ani... Iubirile noastre paralele, sincronizate în acelaș decor și aceleași stări de suflet, ne-au legat și mai mult într'o prietenie melodică, în care liece șoaptă a sensibilității își găsea ecoul în sensibilitatea celuilalt.

„Ani limpezi, visuri, vă ascult
„Venind dintr'o vacanță,
„Și-un chip de fată de demult
„Surăde ntr'o romanță”...

Versuri banale, scrise, cândva, într'o vacanță de Crăciun, ne-au obsedat, prelung, până și n'ani de studenție, cu o aromă tulburătoare de castane și de bucle iubite...

Milcu a debutat în revistele literare prin nuvele. În clasa VII-a de liceu, a tipărit în revista „Ramuri” o nuvelă de factură sadovenistă „Ileuța”, iar revista „Năzuință”, redactată de d-na Elena Farago, i-a publicat tot o nuvelă, mai dinamică în conținut și mai vigo-roasă în linii, „Tata”. Conversiunea lui Milcu la poezie s'a făcut în anul următor. A adoptat, de-a dreptul, tehnica modernistă, aritmică și cu imagini temerare, care-l reticleau, oarecum, în maniera lui Al. A. Philipide din „Aur sterp”, dar a abandonat-o curând, pentru trecerea definitivă la un lirism intim și cizelat, cu esențe de crin topit în emoție, cu discreții și borangicuri suave, cu acel farmec aromit al imaginii inedite și fine ca o spumă de piersic elegiac.

Salonul literar al d-nei Elena Farago a contribuit mult la disciplina artistică a poetului „Grădini de Sidel”.

Timp de aproape doi ani, facultatea, la care plecase, ne-a rărit, puțin, prietenia, eu rămânând la Craiova ca să-mi sfârșesc liceul. Ne-am regăsit, la aceeași facultate de litere, în București, cu o prietenie nouă și cu o aureolă în plus pe fruntea cântărețului „Cântecelor din mormânt”. Poemele lui de dragoste cunoscuteră elogiu d-lui M. Dragomirescu, care i le și citise, într'una din ședințele Institutului de literatură, în fața studenților. L-am aliat pe Milcu — la

venirea mea la Universitate — cu oarecare vogă lirică în rândurile studenției; întâmpinându-l în străbătut de emoție spontană și caldă, cultivarea grațioasă a imaginilor grefate pe muzica unui sentiment de iubire seralizată, strofele vibrând închizând tristețea florilor și lacurilor îngândurate de parc autumnal, îi câștigaseră popularitate în mijlocul tineretului cărțurăresc, care vedea în Milcu un mare cântăreț al iubirii, cu sunet nou și expresie proprie.

Ne-am reintâlnit, așa dar, la Universitate, dar, mai ales, ne-am reintâlnit în paginile „Vieții literare”, sub neastâmparul cald și entuziasmul prietenului nostru comun L. Valerian și în vecinătatea d-lor G. Murnu, Al. Băduța, V. Voiculescu, George Baiculescu... Ne-am reintâlnit, apoi, în lungile vacanțe craiovene, când am scris jaolaltă „Scufița roșie” — jucata, pentru prima dată, pe scena Teatrului Național craiovean, în 1925—1926 — și „Floarea lui Sânzien”, găsuită de Perpessicus în „Universul Literar”. Au iost ore și zile, în colaborările noastre, numai eufuziune, pumni de mărgăritare rispite peste truși, floare cotropitoare de entuziasm. Numai suava febră lirică, numai surdă de tineri silvani, numai joc de metafore, numai suflet erupt în cântec...

Tragică boala a lui Milcu s'a deslănușit mult mai târziu. O întâmplare tulburătoare îmi cutremură scrisul. Ajun de Sf. Dumitru, în 1928, seara.

Mă casătorisem de curând și Milcu, în trecere prin București, venise să ne vadă, — pe soția mea și pe mine — înainte de plecarea lui. Se întorcea la Craiova, chiar în acea seară.

L-am primit amândoi, cu mare bucurie. Vream să-l mai rețin o zi în București. S'a împotrivit. Gumeam stupid: — „Măi, ce-ar fi să deraiete trenul cu tine? Dacă pleci, să știi că e sigură ciocnirea...”

Râdea cu dinții lui frumoși, și cu marii, melancolicii ochi.

În acea noapte blestemată, două trenuri, cu mugete de fiară rănită, cu trăsnete de oceane deslănțuite și de oțeluri, s'au napustit unul într'altul, la Recea. În ele călătoreau doi prieteni și tovarăși de scris. Unul, trecea spre Craiova: Milcu. Celălalt, venea spre București și a fost scos de sub ruinele fierarilor fumezânde, morman de oase și carne sângerândă: Savin Constant...

Doi ani dela tragică întâmplare, s'a pornit și simfonia de toamna și lentă agonie a poetului „Fluerului lui Marsyas”. L-am văzut, într'un pat alb, liliac de alb ca o tuberoză, — la Craiova. Trecuse prima mare criză. O mână umedă și caldă a rămas și a oțtat parcă — porumbiță rănită — în mâna mea. Ochii surădeau aceeași tristețe, aceeași melancolie de tânăr vovod ingenunchiat...

A murit departe de mine, peste alți trei ani, într'un sanatoriu din preajma Craiovei, unde visasem, scrisesem și iubisem amândoi. Și unde murise, pe un pat de frunze, adolescența noastră. Prieten scump, prieten din anii de zăpadă, prieten suit acum în florile de toamnă de care erai îndrăgostit, — tu, elevul Milcu Nicolae dintr'a cincea reală — mă vei ierta, vreedată, că n'am fost lângă moartea ta? Anii noștri, sufletul nostru, amintirile noastre — toată floarea, tot cerul și tot soarele din ele — mă vor ierta vreedată?...
RADU GYR

Eumene

Ascultă vuietul adâncurilor dintre noi
Cum crește în amurgurile lumii ca o mare —
Privește demonii acelor stele, goi,
Înfiorați, gonii de uciugașă Luminare.

Cu buzele împurpurate, tovarăș morților, de unde vii
În ceața fiecărei nopți, lunateco?

Ești pasul meu din patru vânturi
Stăpâna, roaba, poezia.
Așteaptă, voiu veni curând:
Voiu coborî bolnav în cerul tău —
În templul tău. Inchipuire.

DIMITRIE STELARU

Inserare

Cu arcu lunii peste umăr și tolba ferecată 'n stele,
Pe sub polăți de codru verde, coboară Negură 'mpărat
Ca să-și reia în stăpânire întinderile toate cele
Ce se cuprind în lung și latul pământului nemăsurat.

A fost răpus pe Craiu-Soare, — în fundul zării, pe muncele —
Și-acum, cu zbor furis de buhă și falfăit tremurat,
Prin hauri, ale nopții zdrențe se lasă umede și grele; —
Și 'nvins de trudă — prin văcele — adoarme Vântul supărat.

DEM. PASARESCU

EPIGRAME

FUGĂ PE DOUA VOCI

Dumnezeu, după ce despărți lumina de întuneric, după ce încuviință luminătorii — roada cerului — și viețuitoarele — roada pământului — după ce sădi spre răsărit, în Eden, grădina pentru desfrătare și mai departe, între brațe de ape, îngropă ascuns pulbere de aur și pietre de nestimate, tocmai pe om — după chipul și asemănarea Sa — făcându-l domn al averii pământului și servitor al averii cerului.

Dar când la a Sa lucrare, nu cu dragoste de părinte ci cu ochi de meșteșugar, o văzu că nu era sfârșită. Atunci adormi pe om și din coasta-i născu femeia. Și astfel femeia luă ființă din trupul și din visul bărbatului.

Tălc dumnezeiesc. Cerând ajutor unui vis de om, Domnul Dumnezeu a făcut un act de umilință. Ca să se depășească.

Tălc de mondenă atee. Odată într-o veșnicie a născut bărbatul și atunci subț narcoză...

CADENȚA PERFECTA

Nunta era în toi, în cârciuma satului. Doctorul, lângă tânăra preoteasă, își simțea întreaga-i făptură ca urzică de dorință și totuși trebuia să înainteze cu sistemă. Cucerirea unei femei va să fie o operă de artă, o piesă armonică cu părțile încheindu-se, ca pe portativ, într-o cadență perfectă. Și fără să vrea își aminti că tot la o petrecere, la balul Crucii

roșii în saloanele Cercului militar, cucerise pe Nina, frumoasa lui amantă din București. Dansul și muzica tocesc voința femeii, ca acompaniamentul unei piese muzicale, iar vorba frumoasă o învâluște ca o melodie. Ninei îi vorbise de Dumnezeu, fiindcă era doctor în Științe Naturale dela Sorbona și atee.

Preotesei îi vorbise despre necredință, fiindcă era femeie simplă, rămasă la știința celor patru clase primare.

— Există Dumnezeu, Nino... făcuse el într-o exaltare de bucurie maximă, parcă să o treacă în sbor peste prăpăștiile afunde ale Satanei.

— Nu există Dumnezeu, Floareo... declara el dureros, ca și cum și-ar fi sfărtecat cu unghiile carnea de pe schelet.

Preotesei îi căzură pleoapele ca'n vis greu de hipnoză. Semn bun. Părăsise lupta. Nina, dimpotrivă, îl urmărise cu ochi mari ca fascinată.

— Iubirea... singura dovadă de existența lui Dumnezeu. Asta pentru Nina, iar pentru preoteasă:

— Iubire... singura dovadă de absența oricărei Dumnezeiri. Totul se rezolva în mod firesc. Părțile se încheiau ca pe portativ, într-o cadență perfectă:

Pielea lui urzică de dorință Slava lui Dumnezeu Negarea totală Ochii Ninei... Ochii preotesei...

Frațeștița, 15 August 1939

Orașul celor două luni GĂNDURI PENTRU ÎCA de TRAIAN LALESCU

Singur

Uite-l! E-aceiaș paing pe părete Sub noaptea senină cuprinsă în geam... Un greere cântă, ghidus, menuețe; Cresc versuri în mine ca frunzele 'n ram...

E-aceiaș odae cu triste gravuri, Și-aceiaș bătrân cavalier, Don Quichotte; Se-avântă în noapte spre alte bravuri, C'o lume întreagă îl crede netot.

Orașul din neguri, cu roșii lumini, Se svârcole, vierme sub gheață de noapte; De ce, cavaliere, și-e răsul senin, De ce porți în suflet comorile, toate ?

Campo santo

Un duh de durere, un zâmbet senin, O mămă cernită sau, poate-un copil, Se-apropie de mine, mă mângâe lin... Tăcere !... Aicea vin umbre cu pasul tiptil.

Aici e durerea ? Eu văd o grădină Pe care-o 'ngrijește o mână de sus; O cruce 'ntr'un suflet a prins rădăcină. Se plimbă pe-alee un zâmbet : Iisus.

Ascultă, acuma, când cad, obosite, Castane de viață pe crucea de lemn; Se-ascund în orbită imagini cernite, Și-auzul primește un tainic indemn.

Fata din povești

Am pornit spre ceruri în mândre calești, Am adunat în suflet toate comorile; Vreau astăzi s'o cânt pe fata din povești, Să-mi acord, în noapte, vesel viorile.

Am chemat vechețele la ospăț, Să se joace cu-alumele tâmplelor mele; Pe licurici i-am chemat și pe ei, să-i învăț Cum se aprind felinare de stele.

Am despletit neguri pentru fata din povești, Pomul cu vise, încet l-am scuturat; Fată, mergi înainte pe drumuri crăești... Pana-i de aur căci azi te-a cântat.

Orașul mic

Nimeni nu s'a oprit în orașul mic, Nimeni nu și-a lăsat o fărâmă de suflet; În casa clădită de un meșter pitic Nimeni n'a zăbovit după atâta umblet.

Au trecut prin oraș toate nevoile, De mână cu zâmbetul bucuriilor. Dar au șters toate urmele, ploile... Le-au gonit pe întinsul câmpilor.

Toți oamenii au trecut prin orașul mic; Hulubii albi ai gândului, cine i-a gonit?... Povestea orașului n'are început; Ce mână a scris peste pagini: „Sfârșit“ ?

CARAGIALE LA BLAJ

de ȘERBAN CIOCULESCU

„NU MA UCIDE, IUBITE NENE IANCOLE!“

Scrisoarea lui Goldiș se încheie cu o lungă și măgulitoare rugămintă, de a-și retrace hotărârea: „Nu ne lăsa, dragă nene Iancule, că fără Dumneata suntem perduți. Dumneata ai fost soarele nostru, fără Dumneata cădem în cea mai ghețoasă noapte. Iartă-ne, dacă Te-am supărat cu ceva, căci și Dumnezeu iartă... Te rog, dacă ai pe Dumnezeu, retrace-ți, retrace-ți grozava hotărâre. Dacă n'ai mai voi să scrii articoli, cari printre șire conțin și politică, rămâi colaboratorul nostru literar... Nu mă ucide, iubite nene Iancule, dacă mă părești, cu nu mai sunt om. Sunt în stare să mă lapd de viața publică și să nu mai lucr absolut nimic mai mult în viața publică. Sunt în stare să stizez și „Românul“. Lasă (sic) învingă atunci disidența, care va duce neamul nostru la dezastru. Eu fără Dumneata sunt aproape imposibil să mai fac ceva bine pentru nefericitul nostru popor. Cum rogi pe Dumnezeu în ceasul morții, așa te rog dragă, iubite nene Iancule: nu mă lăsa“...

maturgului „complicațiuni baroce, fi-guri originale, grai, deprinderi și mentalități ciudate și particularități, cari merită să treacă la nemurire“. Mai categoric este însă editorialul nesemnat, de la 5/18 Maiu, cu titlul D. Caragiale și împăcarea. Se pomenește, fără precizări, despre unele comunicate, în gazetele unguerești, după care s'ar aștepta vizita lui Caragiale la Budapesta, pentru a începe tratative de împăcare între guvern și Români. Tribuna nu pune știrea la îndoială, deoarece primul articol al lui Caragiale (Nevoile obștii, etc.) era extrem de politicos cu Ungurii, iar în altă parte (Scrisoare) o frază da a înțelege gândurile de împăcare ale lui Caragiale. Frază incriminată este următoarea: „Dacă un scriitor român ar veni în mijlocul d-v. cu gândul, nu de a hrăni vrajba dintre conaționali, ci de a o potoli; nu de a propaga ura și dușmănia, ci dragostea și buna înțelegere echitabilă între cetățeni, — acea dragoste și acea înțelegere la care trebuie să fie interesate și bravele d-v. popoare și puternice d-v. monarhie, — de ce să nu-l primim bucuross?“ (Opere V, pag. 214, r. 12-18).

noastre naționale. Odată, sub ficțiunea visului unui preot ardelean, a între-văzut intrarea Regelui nostru în Alba-Iulia (Poetul Vlahuță, în Epoca literară, nr. 9, 10 Iunie 1896, Opere IV); altădată, cu prilejul vindecării principelui Ferdinand, când a scris, aluziv, despre o sărbătoare, care ar fi mai mare pentru neamul nostru, decât însăși ziua de 10 Mai (Nihil sine Deo, în Opere, V, pag. 164, r. 2-15); în sfârșit, tot pe cale aluzivă, în emottonantul articol Peste 50 de ani (Universul, 18 Mai 1909, în Opere, IV, pag. 130-131), a făcut chiar proorocirea unității noastre:

„Așa entuziasm n'am văzut altul de atunci și cred că numai odată s'ar mai putea vedea; dar acea o dată, sunt prea bătrân ca s'o mai pot apuca. Imi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât dacă n'ași crede că alții, mai târziu ori mai curând, tot o vor apuca; fiindcă, de sigur, cine gândește că are să scape de asta, se amăgește; căci de asta n'are să scape, decât poate atunci când Oitul și Mureșul or să pornească a curge de-a 'ndaratelea de la vale la deal către munții Ciucului, de unde izvorăsc din același sân adânc — și nici atunci!“

„INTR'O LUPTĂ DE IDEI, NU POȚI BIRUI FĂRĂ SĂ LOVEȘTI“

De aceea, oricât l-a măhnit răspunsul Tribunei, Caragiale a răspuns că este hotărît să rămână stăgă credincioasă la Bran (partidul național) și să sprijine autoritatea Comitetului, pentru „dreptul de pretensiune (Unde ești, Rostogane! n. n.) a nației românești... în viața politică a regatului Ungariei“. Trimitându-i broșura politică „Mangra, Tisza și Tribuna“ și anunțându-și

apropiata plecarea la Karlsbad, d. dr. A. Vaida-Voevod îl roagă pe Caragiale să intervină pe lângă Goldiș „să întoneze strune mai răboinice“. Impetuosul luptător adaugă: „Publicul găsește că „Românul“ e puțin interesant. S'au obicuit oamenii noștri cu tonul „Tribunei“, importat, din presa de dincolo de munți. Dar și de altcum într'o luptă de idei, ca în toate luptele nu poți birui fără să lovești (Scriș. ined., 14/16 Mai). Caragiale redactează în josul scrisorii, răspunsul său telegrafic: „Primit, citit, admirabil. Rog imediat când ajungeți Karlsbad comunicați adresa. Distinse salutări“. Dintre oamenii politici, din Ardeal, d. Alex. Vaida-Voevod îl cucerește de deosebire pe Caragiale prin francheța și voioșia sa, unite cu un temperament de luptător.

TEMERILE LUI AUREL C. POPOVICI

În aceeași vreme, Aurel C. Popovici, cu un similar zel răboinic, îl ține pe Caragiale în curent cu intențiile, pe cari le atribuia lui Goga.

„Tribuna“, de fapt, face loc, tinde — face loc pentru politica lui Mangra, care, în ultima analiză, este a lui Tisza. Ce vrea Tisza? Iată ce vrea: să combată politica viitorului împărat, (arhiducele Franz-Ferdinand, n. n.), despre care știe că este un monarh binevoitor naționalităților și în deosebi Românilor și că nu are simpatii pentru Unguri, ci dimpotrivă. Împăratul Francisc Iosif poate muri în orice moment. Inchipue-ți că atunci Ungurii, fac front împotriva noului monarh, care ține să restabilească unitatea imperiului și pacea între naționalități. Mai inchipue-ți că atunci „Tribuna“ ne vine cu articole anti-austriace pe tema că

„Habsburgii care la 1867 ne-au vândut Ungurilor... șel! Așa-i că se va produce o înfricoșată zăpăceală și în Ardeal și aici? Așa-i că noi suntem paralizați în acțiunea noastră? Așa-i că ne mâncăm omnia în sferele vieneze care țin la noi? N'am nevoie să-ți dezvolt idea, tu o pătrunzi mai bine decât alții. De aceea ne vei face un mare serviciu dacă îi vei lua pe „Tribuniști“ de urechi, și încă strajnic, fără menajamente... Cu cât îi vei lovi mai tare, cu atât și isprava ta va fi mai utilă și recunoștința alor noștri pentru tine mai entuziasă. Că ești „din Tară“? din dată ce susțini partidul național, singurul partid la noi, ai toate drepturile câte atârnă dela noi, Români habsburgici. Tu nu intri în categoria d-lor H., S., C. (prescurtările noastre. n. n.) e tutti quanti, tu ești Caragiale — un suveran între literați. (Scriș. ined., București 14/27 Maiu).

COLABORAREA INCETEAZA

Cu toată hotărârea lui, manifestă, de a colabora foarte activ, Caragiale nu mai trimite până la urmă nimic, decât proiecte de condoleanțe, sosite cu întârzieri, la decesarea soției părintelui V. Lucaciu. (Românul, 12/25 Iunie 1912).

Din corespondența lui Caragiale cu V. Goldiș, vedem cum colaboratorul berlinez punea condiții foarte severe, pentru contribuțiile viitoare. Anume, cu eratofohia sa cronică, cerea să se evite orice greșală de tipar. După o scrisoare violentă din ajun, într'un ton „prea nepolitic“ provocat de o neiertată greșală de tipar, Caragiale se scuza (25 Aprilie 1911, loc. cit.) și urmează cu aceste considerente: „Ce Dumnezeu! un ziar așa de serios și cu atâta răspundere, și politică și culturală, să nu se 'nvrednicească a apărea într'o formă convenabilă! Să apară fușer, ca toate fituicele de provincie din fericitul regat al României! Asta este un testimoniu de lipsă de cultură națională...“ Și încheie, cu alte recomandări și scuze: „Rogu-te, în interesul demnității naționale, la măsuri, și, încă odată, iartă-mă dacă, la necaz, te-am supărat“. Mai după fiecare articol, expediază o scrisoare, în care cere stăruitor să se îndrepte câte o expresie sau să se evite greșelile de tipar.

Goldiș îi făgăduiește că va îngrijii însuși de prima corectură, după care se va face o revizie, iar a doua revizie îi va fi trimisă autorului la Berlin, pentru ca, revăzută de dânsul, să se pună în pagină. În aceeași scrisoare (ined., dela 6 Iunie n.). Goldiș anunță că

Caragiale nu primește să-și reia colaborarea decât după o satisfacție publică. Dă la iveală o Scrisoare (Românul, 30 Aprilie/13 Mai), prin care îndreptățește amestecul politic, cu caracter împăciuitoare, al scriitorilor din Tară; iar redacția o însoțește cu un răspuns, în sensul vederilor lui Caragiale.

După împăcare, Caragiale mai publică un singur articol (la 14/27 Mai). Între Stan și Bran, în stil de parabolă, răspundând indirect obiecțiilor indicate de Tribuna.

„TRIBUNA“ RĂSPUNDE

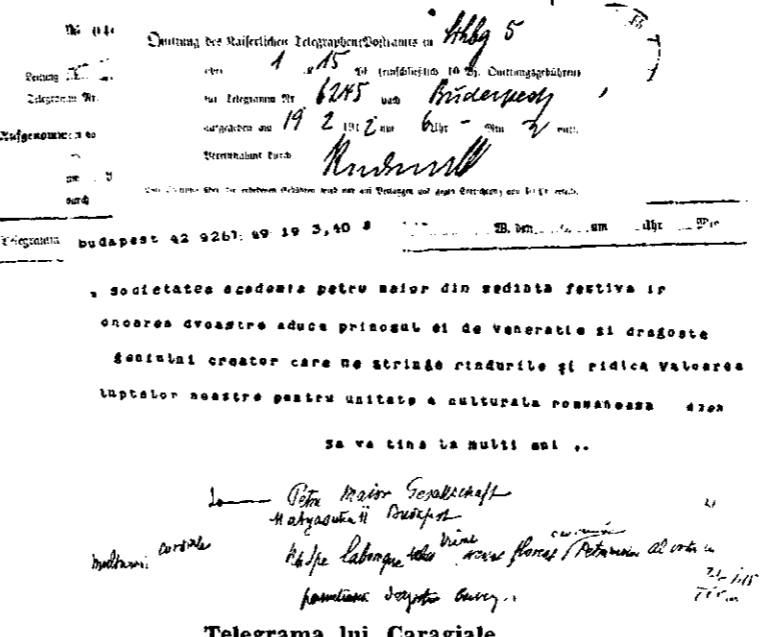
La acest ziar, apăruse întâiu o spirituală însemnare, de II. Chendi, despre d. Caragiale în politică (17/30 Aprilie). Chendi releva curiozitatea faptului, ca un scriitor, care în patria sa n'a reușit în politică, să vină într'o țară străină, cu împrejurări necunoscute, ca să dea directive „și să ridice steagul de pace între două popoare, certate de veacuri“. Ce l-a adus așa dar la Românul? Nici vocația politică, nici dragostea de neam, improvizată, nici râvna de câștig, deoarece este bogat. „Este o farsă la mijloc“. D-lui Caragiale i s'au isprăvit de mulțitor subiectele și este în căutarea unor epizoduri din viața politică din Ungaria, pentru a crea, din proprie experiență, o nouă piesă satirică“. Terenul e foarte bine ales, oferindu-i dra-

CARAGIALE ȘI IDEALUL NAȚIONAL

Acuzatia e însă nedreaptă: Caragiale s'a gândit adesea la realizarea unității

Știrea, 9 Dec. n. 1911
Iubite nene Iancule,
Am has năsejde în țară, ne bucuram cu toți să veți veni la noi cu d. Vlahuță, propozițiune răscoală pe lămura, trimțerem după grăjește... Toată erai gata...
Ca o pedeapsă pentru-că n'ai venit sta te la noi, izeca vîn eti cu scriboarea asta. Vite ce: nene Iancule fiindcă s'atet acum se aruncă în în țară pășcă, se multe complimente ducăm și trimțerem dela tot ai mei. Ce înbrăți s'atet mele. Oct. Goga

Începutul și încheierea scrisorii lui Oct. Goga

Telegrama lui Caragiale

(Urmare în pag. următoare)

DELA TULCEA LA VALCOV

- Memorial de călătorie -

de C. A. APOSTOLESCU

Tulcea, cortegiul de biserici și moschei, care țâșnesc spre cer ca niște săgeți, cu brunete ferme, cu blondeste platinate, cu forme pline ca Mae West și la fel de comune, cu femei voalate ca altădată, care n'au pentru noi nici o privire și ofițeri care beau mixturi incendiare.

Adevărat flux de sex-appel — Tulcea, o mare stradă dreaptă, apoi transversal o alta, apoi încă o stradă, asemănătoare cu străzile din Stambul, Ierusalim, București, Cairo, Paris sau Singapore, având imprumutat dela unele, hotelurile, magazinele, localurile și artificiele lor. Tulcea unde lumea orientală și-a dat rendez-vous. Dacă ai căuta Greci, Egipteni, Turci, Ruși, Tătari, Polonezi, Armeni, Bulgari, Sârbi, toți ar striga: prezent! toți, ca la judecata din urmă.

Ca o relicvă prețioasă, aproape de chei, se găsește bazarul turcesc, un șir neîntrerupt de încăperi întinocoase, cu arcade susținute de nenumerate coloane, actualmente transformat în dușghi puturoase.

Pe cerul vântat, pătat de nori subțiri, ca niște panglici, își taie silueta în spațiu, — cu multă dezinvoltură, turnul unui minaret. Ai impresia că ești undeva pe țărmul african, sau în țara inimosului Atatürk. Ce apariție minunată, ce clișeu de legendă!

In inimă mi se strecoară, ca o pasiune, regretul după spectacolul jinduit în reveriile mele: muzicului care își cântă în note trăgănate, melopeea cotidiană de implorare:

— Al... la... la... h... l... lla... la... h...
Imi urmăresc imaginația, care-mi consolează bieteles gânduri:

— Al... la... la... h... l... lla... la... h...
Misterioasele cuvinte de implorare se prind ca un ecou în sufletul meu și-l răscolesc profund.

De ce s'a interzis, muzicului din Turcia nouă, să-și cânte, ca altădată, din vârful minaretului, melopeea plângătoare? Stau și mă gândesc cât de ușor își pierd unele ținuturi pozia lor inestimabilă! E crudă, desigur, ironia destinului. Bătrână Turcie, sufletul t-îe plin de povară: e fatalismul Coranului; supremația întâmplării.

In amurgul care se simte, vasul taie valurile bogate ale Dunării. Și ca într'un vis se aude în depărtare, cântecul pitoresc al muzicului, care se difuzează, în crepusculul puțin neliniștit al zilei:

— Al... la... la... h... l... lla... la... h...

Pe cine cheamă? Barcagii pleacă pe ape să-și caute hrana? Vântătorii din bazar care-și laudă marfa cu mult a-propos? Pescărușii albi ca niște fulgi? Sau grația stăpânirii atotputernice?

Moscheia de unde vocea muzicului și-a revărsat poezia caldă, sgâric, cu vârful ei ascuțit, prima stea care a început să clipească pe cerul încă roșu. Suntem în apele Chiliei. Tulcea a rămas o amintire. La dreapta și la stânga, crânguri de sălcii și trestii. Norii îndepărtați s'au apropiat, și colinele dobrogene au pierit în umbră. Apele bătrânului fluviu se îndoie și se umflă sub povara vântului. Stărcii albi și cenușii trec în șiruri. Barcagii întârziți lăpătează des și-și fac cruce: „Doamne ajută-mi!” — Lopeșile lucesc la lumina albă a fulgerelor. Pe fluviu s'a întins ploaia ca o perdea de brumă. După o jumătate de ceas cerul s'a limpezit. Ploaia a încetat. In obscuritatea care devine de nepătruns, scânteie aici și colo, pe maluri, cu ochii unui Argus, focurile roșii ale păstorilor.

VALCOV

O stradă mare, bulevardul cum îi spun localnicii, cu trotuare asfaltate, apoi numeroase canale. De abia am pus piciorul pe uscat și ne întămpină o avalanșă de bătrâni și de copii; toți ne oferă ospitalitatea, pentru că singurul hotel al stațiunii este încă în lucru. In felul acesta am avut ocazia să cunosc această familie, din vechea aristocrație rusă, de care va fi vorba mai departe: Rezanov-Aleanin.

Vasia Rezanov, amfitrion și ghid, un om blond de vreo douăzeci și cinci de ani, căruia — surprinzător pentru un rus — mitologia și întâmplările nenorocite i-au schimbat credința, mă încredințez că locuiesc casa, unde într-o zi a fost oaspete, însuși șeful guvernului și mă asigură că cineva la masa, unde numeroase celebrități și-au dat rendez-vous. In drum, întâlnim grupuri de fete, care șușotesc nu știu ce în rusește și ne privesc cu interes. In grădina cocheta a casei, Vasia îmi prezintă, cu mândrie, pe sora lui; o femeie superbă și tentantă ca o hîneră.

— Svetlana Rezanov Aleanin.
Ce muzicalitate scenică! Rezonanța numelui său pare un cântec minunat și acest cântec este ea însăși, cea mai fermecătoare femeie, pe care am văzut-o vreodată.

„Svetlana Rezanov Aleanin!”

Numele acesta sună dulce; hc!.. ca șansoneta, pe care o aud acum și care se depărtează ușor spre mare. Voi ști să nu-l uit niciodată.

In clipa în care am rămas singuri, i-am cerut, afectând un ton desinteresat, să-mi spună pentru ce rămâne ascunsă aci, ea, frumoasă între frumoase.

Mi-a răspuns atunci, într-o manieră la fel de plăcută, ca și caracterul său puțin grăbit, dar, fără indoială, ochii vorbeau, în această circumstanță, mai limpede decât verbele.

— Pentru ca să mă descoperi dumneata.

In minte mi se încrucșează tot felul de supoziții, încât ajung să mă mândresc și să mă deplâng deopotrivă de ușurință și proteicitate gândurilor mele. Cât de frumoasă este Svetlana, fata asta de nouăsprezece ani, plină de grație, care mă privește cu îndrăzneală și cu căldură în ochi. Imi pare că plutește prea mult în abstract, că este prea aeriană, pentru a o socoti printre lucrurile care rămân.

Minunatul meu trandafir „Noblesse”, rod al unei prietenii pe bordul vasului, pe care îl port încă cu mine, îmi scapă și nu fac nici un gest pentru a-l ridica. Emoție? Știu că nu trebuie să dau norocului cu piciorul, dar nu pot. Parcă sunt altul. Un invins.

Nu mai Vasia și întâmplarea mă scot din marasm.

— Poate domnul preferă o plimbare pe canale?

Atunci răspund grăbit:
— Desigur, pentru că am venit pentru asta; nu e așa? Trebuie să sfârșim ziua aceasta sub clar de lună.

Nemișcată și în tăcere, Svetlana asculta. Era puțin pală. Genele sale se mișcau neliniștite. Nu mi-a spus nimic, dar îi simțeam sufletul clotoțind de reproș. In obraji îi urca pe nesimțite, roșul trandafirului pe care nu-l mai aveam.

— Bună seara, Domnule.
Un sgomot de mătașă strivită. Plecase Svetlana. Svetlana care lumina casa cu surâsul său, cu grația sa tinerască.

Târziu în noapte, când gondola ne poartă prin canalele tăcute ale Vălcovului, care n'au granda urea unui „Canal Grande”, sau „Canal di San Marco”, dar care au poezia lor, Vasia ridică la proră cântă alert și pasionat „Ciupcic” cântec rus, cântec de veselie. Vântul aduce dangătul clopotului dela „Sf. Petru”. Pe apa canalului se răstrâng sclipirile stelarilor, ca florile argintii de sitopul.

Un cântec vrăjit alintă undele și se depărtează spre mare. Un cântec de dragoste. Era o voce de femeie, o voce liniștită și caldă.

In zori, când romul din bidoane s'a sfârșit, la lumina discretă a veilleusei, Vasia povestește încă romanul lui patetic de dragoste, în care eroina, Aniuta Nicolaewna, îi falfăie cu dragoste, năframa din barca ce o ducea la pescuit, pe mare, pentruca valurile să n'o mai scape din strânsoarea lor de foc.

— Dar dacă va reveni într-o zi, Vasia? Cine știe, furtuna a dus-o...

— Nu, Domnule. Stăpânul mării nu-i dă voe. El o iubește pe Aniuta și ea este prea slabă să-i reziste.

— Atunci niciodată... niciodată nu vei mai iubi, Vasia?

— Niciodată Domnule, spune ei cu fața înourată. Dar într-o zi, acela care mi-a luat-o pe Aniuta, acela pe care-l implor în toate rugăciunile mele, mă va conduce s'o regăsească.

— Nu regretă viața, Vasia?

El încearcă un surâs.

— Dvs. nu știți, Domnule, ce este într'un astfel de suflet...

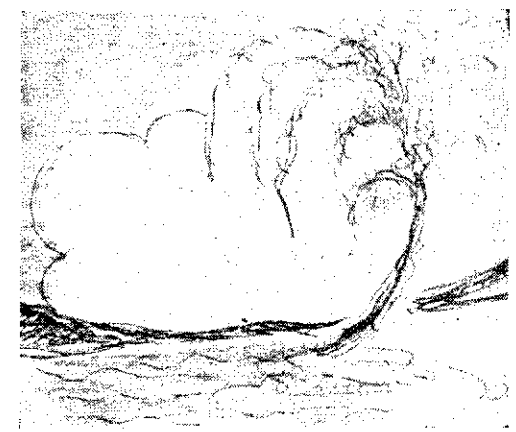
— Imi imaginez Vasia, dar...

— Atunci ce să fac?

— Să-ți croești o viață nouă. Să ai încredere în ea.

— Viața fără Aniuta? Ce nebulie, domnule...

Ochii i se umezără de lacrimi. Nu i-am turburat cu nimic acel moment pios. Stăteam în tăcere și ascultam samovarul care fierbea.

Vasia s'a sculat fără sgomot și domolindu-și timbrul plăcut al glasului său, îmi destăinuște în șoapte:

— Aniuta a fost femeia vieții mele. Nimeni nu mai poate s'o înlocuiască în sufletul meu.

Cu ochii pierduți în albastrul nopții care se risipea, Vasia căuta parcă trecutului. Il urmărea, pe canalele liniștite, în umbra sălcilor plângătoare, sau legănându-se pe unda valurilor lenese ale fluviului. Li surprind un zâmbet care-i luminează fața efemer. Ce himeră îl mai înșală? Mi-e milă de suferința lui, de amăgirea ucigătoare pe care o încearcă. Pe Aniuta n'o mai iubea omenesște. Aniuta era pentru el un cult, un imponderabil sfânt, pe care numai adorația completă și irațională, te face să-l vezi mai aproape, să te simți mai satisfăcut. Insenșibil se desprămă în mijlocul nostru reveria, ca o pasiune și se pierde în noaptea calmă și fără margini. In fundul salonului, superbă ca o statuie, Svetlana plânge,

cu capul ascuns în unghiul brațului. Pentruce nu doarme încă? Când a intrat? Cum de n'a auzit-o nimeni? Mister...

Il urmăresc mișcările calme și îi surprind privirea melancolică.

Atunci tresare și fuge speriat. Parfumul său bizar s'a răspândit în cameră, ca o tentație. Este tot ceea ce a mai rămas. Suplețea de trestie a trupului ei s'a șters ca și gândurile mele. Cât de romantică este lumea asta, în mijlocul căreia mă simt așa de bine!

Noaptea era caldă. Liniște. Lumină de lună. Imensitate.

— E bine la voi, Vasia, îi spun, lăsând pe măsută ceașca goală.

— Nu e așa, Domnule? Și acest ceai?

Toți vizitatorii mi-au făcut complimente.

El se ridică și ia capacul samovarului.

— Veniți să vedeți, Domnule?

Nu-mi imaginam deloc invenția ingenioasă pe care am văzut-o atunci. Vaporii de apă alimentau un fel de mecanism, care acționa o cursă de cai pe hipodromul dela Chișinău.

— Da, e frumos! Vreau să spun, Vasia, este o adevărată surpriză pentru mine. El surâde cu bunătate.

— Imi place mult să construiesc... dar asta nu rețeează.

Își trece mâna prin părul său negru, și vorbind, încearcă o vagă melancolie.

— Trebuie mai întâi să trăești, Domnule!

PARTIR C'EST MOURIR UN PEU. DESCOPERIREA UNEI LEGENDE. SULINA. PAMANTUL PROMIS.

A doua zi, când soarele își desena silueta pe cer, ca o bară de aur, părăsim Vălcovul, după ce am admirat un morun pescuit în zori. Vasia flutură batista în semn de adio, ca odinioară pentru dragostea sa, anglica Aniuta. Ircală ca un vis, Svetlana îmi surâdea! (Ah, acest surâs, acest provocant și delicios surâs, pe care-l iubeam cu pasiune!) In emoția despărțirii, vocea sa, unde natura a insinuat intonații de o ardore neobișnuită, murmură: „la revedere!”

Mi-a spus-o cu intenție? Instinctiv? Ca o semnificație a sentimentelor ei? Sau pentrucă își da seama că-mi lipsește curajul să-i cer ceea ce doresc cu sălbătecie? Și cu mâna întinsă, îi strecoar atunci, de o manieră semnificativă „adio” pentruca ea să protesteze imediat:

— Nu trebuie să spuneți „adio”. Nu se părăsește, niciodată cu desăvârșire, ceea ce ai iubit.

Barca se depărtează suplă, în clipotitul cristalinel al vâslelor, spre o lume magică, cu nisipuri de sidif și păduri de liane, care-și leagănă rustica lor reverie; cu apă străvezie și caldă, cu flori delicate ca lacrimile mamelor. Svetlana mă privește cu melancolie. Își desface vălul care-i acoperă umeri, frumoșii săi umeri, îl falfăie o clipă. Fără să vreau, îi văd atunci în mână o floare ofilită. Sărmana roză pe care o aruncasem ieri...

Vântul umflă pânzele ca doi imenși săni. In drum întâlnim lotci, cu fete voalate, care ridică mrejele. Andrei, lipoveanul ursuz dela proră, spune ca pentru el:

— Își ascund fața de soare, nebulie!

E dezolant, desigur, să nu mai poți vedea epiderma aceasta pe care și-o îngrijesc cu atâtă meticulozitate. Involutar, mă gândesc la Svetlana. Unde este în clipa asta? Intr-o lotcă pe Dunăre? La debarcader, cu ochii fixați pe minusculul punct, care a mai rămas din barca noastră? Sau pe canapea, ca în ziua când plângea destinul fratelui său, Vasia? Imi dau seama că o port cu mine, că îi am expresia de madonă boticelli-ană sub ploape. Mai mult încă proceată în inimă și înrădăcinată adânc acolo. Parcă m'a fermecat muzicului, care își difuza melopea din balconul moscheii din Tulcea! Sărman neputincios! A trecut norocul pe lângă mine și l-am lăsat să se ducă...

PERIPRAVA

O vâlvtăe de nisip, și satul a rămas tăcut și anonim în marginea apelor turburi ale Dunării. Evităm Letea, contaminată de nu știu ce epidemie și ne îndundăm mai mult în pustiu presărat, aici cu belșug de mărarăci, care se sburllesc la orice atingere și ciolane albe de nisip și de firea locului, dincolo cu pajști de flori și verdeată, cu copaci vânjoși și cu isoavoare limpezi, care țâșnesc din solul fertil ca să se răstrângă curând în marea de nisip. Totuși oamenii sunt săraci. Se mulțumesc poate cu poezia ținutului și cu mai puțin. Cu peștele lucitor ca otelul pe care-l aduc în zorii zilei, în bărcile lor de pescari, cu peștele pentru care își jertfesc uneori viața. după o luptă titanică cu valurile mării deslănuite.

E adevărat că solul e recalcitrant, dar trebuie să vezi lumina cerului de azur, s'o simți adânc, să te îmbeți cu atmosfera eterată a ținutului, ca să cunoști farmecul și vioiciunea vieții. Dealungul a zeci și zeci de kilometri,

lipsește orice urmă de așezare omenesască. Uneori răsare dintre ierburi și mărarăci, firul gingaș al unei poteci, care șerpuește printre dunele scânteietoare și se pierde în umbra pădurii, în rețeaua luxuriantă, pe care o țese, cu fantezie ecuatorială, marea de liane. Și fără nici o ezitare, fără să mi-o fi cerut-o cineva, îmi spun: frumusețea asta trebuie să rămână neretșată. Virgină și spontană. Cu mărarăci roșii și spinoși, cu lianele ei suple, cu mlădierele lasive ale unei mondene, cu toate latifundiile ei. Simplitatea și naturalul au aci mai mult farmec ca oriunde, ca

în pânzele lui Cimabue și Fra-Angelico. Ne mișcăm alene pe un drum străjuit cu dune și încadrat departe cu o chivără de verdeată. Pasul în Deltă este rar — dar alungit, monoton — dar sigur, pregătit pentru o călătorie lungă. Vladimir Lopuhin, omul care a călăuzit prin locurile acestea pasul multor îndrăgostiți ai naturii, freamătă viața bătrânei Delte cu amintirile sale.

Ochii îi strălucesc straniu ca doi tăciuni aprinși de păcat. Ca ochii lui Vasia din seara când mi-a împărțit durerea lui:

— Domnule, am să vă arăt ceva. O mărturie din alte vremuri.

In timp ce imaginația mi s'a deschis, ca un evantai, adaugă misterios: „Nimeni nu știe nimic. Poate numai păsările care vin acolo în fiecare zi”. Și după o clipă: „De ce fac asta? Nici eu nu-mi pot explica!”

Trecem printre tufe de ghimpi și ne afundăm tot mai mult în nisipuri. Inaintea noastră se proiectează în fund marea, scânteietoare, ca un nemărginit de argint viu — Vladimir se oprește în marginea unei lespezi singuratice, lăsată acolo parcă dinadins, ca să semnalizeze ceva și tăcut, se apleacă. O încordare a mușchilor și piatra se prăvălește cu sgomot surd. O boltă care se lărgește. Flăcările din ochii lui Vladimir au în ele acum ceva mistic, ceva din altă lume.

— Uite-te. E vasul în care zeița Kali își spăla frumosul corp cu miere și cu lapte. Ne apropiem de cada antică pe care timpului a conservat-o minunat. Nu știu nimic din povestea zeitei și a vasului cu chipuri lascive de sirene, pe care cineva le-a gravat cu măiestrie în piatra milenară. Vladimir îngână taina, pe care o păstrează de demult, cu evlavia tradițională a Rusicii vechi. De ce pare să se teamă când se oprește și-și ațintește ochii pe figurile de piatră ale vasului?

— Dedemult și departe de noi trăia o zeită de o frumusețe nemaipomenită, căruia Grecii îi spuneau Kali. Bustul îi era înalt și elegant, părul se colorase parcă în vopseaua de antracit a ochilor, iar epiderma era de o luminosităte extraordinară. Farmecele ei îmbrătau privirile, înnebunau simțurile. Totuși, zeița nu iubea pe nimeni, decât vântul care-i mângăia formele nude și marea ale cărei valuri de alabastru o îmbrățișau cu patimă.

„Intr'un amurg violet, când Kali urmărea jocul valurilor, care se împreunau sălbatec, în jerbe de stropi, o falfăire de opal aducea pe atotputernicul Zeus. Nimic nu se știe din ceea ce s'a întâmplat. Pământul își păstrea muțenia de sfinx, iar pescărușii i-a adus aci, prea frumoasa zeită, în exilul pe care Zeus, înmărmurit de refuzul ei, i-l-a impus, fără milă. Palatul ei de diamant s'a spulberat, odată cu ea. Uite, nisipul de sub noi are strălucirea pietrii prețioase. Cada, pe care o privești, ca pe o curiozitate, nu știu prin ce miracol mai trăește!”

Când ne retragem, găsim deschizătura prinsă de plasa unui păianjen negru de câmp. Vladimir se trage îndărăt, o clipă, cu spaimă nelămurită, în ochii lui străni. Un pescăruș trece aproape, tipând speriat. Vladimir merge tăcut. Nu știu de ce n'a ridicat lespedea s'o așeze peste intrarea grotlei, așa cum o făcuse altădată și nu știu dacă e inteligent să-l întreb.

Soarele arde puternic și pasărea albă care s'a rupt parcă din marginea dantelată a norului de lapte, din înălțime, s'a stins în zare, ca o efemeră.

Solititudine...

Când vom mai simți beatitudinea care acum ne înneacă inimile? Când va mai cloțoti, în noi, mai sălbatec, decât acum, setea de viață, de poezia ei pitorescă și bogată?

Cine știe? Poate când fluxul vieții ne va arunca iar pe meleagurile de basm, pe care le călcăm azi, sau mai

știu eu ce putere misterioasă, ne va frânge sub farmecul ei!

Ce Antiene ne văzută, ne-a infiltrat, în sânge, ca locotenentului de Saint Avit vraja ei?!

Timp de un ceas am mers neîntrerupt, până la pădurea cu liane. Secretul grottei și al zeitei Kali mă muncea mult. Am mâncat pe iarbă și în timp ce Vladimir își regăsea dispoziția admirabilă, cu ajutorul romului din bidoon, concepam planul de a revedea cada cu nimfe. Am plecat fără sgomot, pretextând o plimbare. Fugeam repede, întrucât aveam deocolit o porțiune bună de loc, care era sub ochii lor. Lespedea începu să se vadă tot mai distinct, dar mă mira faptul că movila în care era săpată grotta, era prea puțin evidentă, mai redusă cu mult, decât imi rămăsese în imaginație. Am alergat o bucată de vreme, fără să privesc piatra din depărtare și când mi-am ridicat ochii, mi-am dat seama că eram lângă ea. Movila și grotta dispăruseră. Parcă ar fi fost înghițite de pământ. Ce să mai cred? Halucinație, sau este realitate? Da... da, piatra asta nu-mi spune că nu mă înșel? Nu vreau să-mi știu nimic. Scormonesc înfrigorat pământul, dar mâna merge tot în nisip. Când am plecat, corpul imi frigea, ca sulțile de foc ale soarelui. Cât am mers, nu știu. Am adormit pe iarbă, lângă Vladimir, și m'am trezit târziu, spre seară, cu mâna în mâna lui, cu pieptul desgolit. In urmă am aflat că am vorbit în somn, însă nici până astăzi nu știu ceea ce voi fi povestit atunci. Prietenul meu spunea în șoapte:

„Trebuie să ne grăbim, Vladimir, trebuie să ne grăbim!”

Pe fața rusului văd o bucurie neșpusă.

— Da, să ne grăbim.

— E așa de frumos aici! spun, ca o implorare.

Totuși nimeni nu-mi ia în seamă vorbele. Și Vladimir parcă ține să plecă cât mai repede și mai departe de ținuturile turburătoare Kali.

Pasărea albă care a trecut pe deasupra noastră, târându-și peste nisipuri umbra ei de cruce, se stinge în nedefinitul orizontului. De ce am avut impresia că văd, în fluturarea aripilor ei, un semn de adio?... O falfăire de batistă a plecării duioase? M'a vrăjit, oare, într'atât poezia ireală de suavă a Deltei, sau spiritul legendariei zeite, pe care Zeus a trimis-o să-și plimbe frumusețea chinuitoare și nuditate marmoreeană, prin locurile acestei pustii, ca o pedeapsă pentru îndrăzneala de a-i fi refuzat grațiile sale?

Briza sufla ușor și marea era calmă. Pe nisipurile lăstate în urmă, soarele își cernea mângăierile de aur. Nu știu dacă sunt mai bucurios să văd Sulina sau să revin la Vălcov, la nopțile sale, la romantismul său de neuitat. He! La Svetlana, la apa albastră a ochilor săi scânteietori, la Svetlana care rade fraged și felin. Am plecat regretând Vălcovul, parfumul sălbatec al Deltei și îmbrățișările unei femei. O fi oare adevărat că cei ce se iubesc prea mult, sfârșesc prin a se despărți? La babord, Tania, unicul copil al lui Vladimir Lopuhin, dansează nu știu ce. Soarele coboară către Cardon și dintre trestii înalte, care ascund peisajul spre miază noapte, urcă semeț la negura de ametist a inserării. Cutter-ul spintecă vioi crestele înspumate ale valurilor. Vladimir, ridicat la proră, înfruntă depărtarea. Imensa găleată* se agită inspușată, gemu întârâtat de vânt. O mână invizibilă aruncă valurile cu nemiluita în coasta corăbiei și le sparge în jerbe de stropi mari. Tania nu mai dansează. Acum marea dansează pentru ea. Briza adună cu zor, umbrele nopții marine în văzduhul posomorit. Ca un regret imi apare în minte, Vălcovul. In clipa aceasta, ca o muzică fermecătoare, încep trecutul — Vladimir avea dreptate. Delta are o vrajă care te îmbată și te torturează totodată. Plecarea nu șterge amintirile. Le adăncește tot mai tare. Cel ce a văzut-o, nu mai poate rezista dorului. O săptămână, un an, și pe urmă...

Incep să înțeleg de ce J. Vaudoyer nu se mai desilepe de pământul Hladei și gândurile lui sunt gândurile mele: „Delta este o zeită care vrea să fie iubită ca o femeie!”

Spun încet, cu melancolie:

— Ce frumoasă e Delta, Vladimir.

— Da, Domnule! șoptește el, cu fața iluminată. Cine știe viața ei, privește lumea cu alți ochi. Toți se reîntorc. Dumneata deasemeni. Eu imi aștept întotdeauna prietenii la debarcader. Acolo unde eram în seara când ați sosit. Ieri a venit un englez, pe care nu-l mai văzusem de ani de zile. Măine... mai știu eu cine?

Focurile din Sulina licăresc în noaptea, tot mai aproape. O mișcare măiestră și aruncăm otgonul.

— Ne-a scuturat puțin marea, Domnule!

Vladimir Lopuhin se ivise lângă mine.

O, da, Vladimir! îi spun strângându-i mâna. Vă înapoiată pe hula asta?...

— Da, Domnule! La revedere! parcă păsările se tem de înălțime?

Și fără să vreau, îi răspund, cu glas liniștit:

— La revedere, Vladimir!...

*) In limbaș de bord, găleată este sinonimul „mării”.

SCENA FOYER SCENAR

D-na MARIETTA SADOVA

Bun simț

de HAIG ACTERIAN

De vreo câțiva ani sunt spectatori al teatrului bucureștean. Mi-am cumpărat, curios ca un copil, bilete la galerie și la parter seri și după amiezii de-a rândul. Mărturisesc: am lepădat treptat cuțitașe, bărfeli, ale criticii răuvoitoare, ale invidiei, ale ambiției și rătăciții, pe care le învâlmănesc, „personalitatea” formată între culise. Mi-am readus suflul în inima deschisă a adevăratului spectator; astfel am pătruns în toate săliile noastre de teatru. După douăzeci de ani de șoricărie pe scenă și între culisele teatrelor, crede cetătorul, această experiență de simplu spectator a fost bogată în învățăminte. Am început a preferi cu adevărat poezia dramatică, actorul, scena și spectacolul. Făpturile teatrului său luminat și te-am îmbrățișat cu o altă dragoste, o dragoste fără egoism.

rând și plângând, apoi dispărea cu mai multe sau mai puține aplauze. Așteptarea mi-a fost înșelătoare. Alunec în amintirea frumoaselor seri de teatru. Ce îpsește? Poezia. Nu mă întorc în odaia mea cu „Adaptă neliniștit, terorizat, surd și mut. Nu surd la amintirea unei răsădături și nu-mi naște în ochi lacrima durerii. Nu mă cuminec, cu toate că sunt dornic. Spectacolele sunt rareori adevărate; ele sunt fabricate de șgomete. Cauza? Meșteșugarii au părăsit atribuțiile alese ale umanității. Omul cade în vulgaritate, exploatează reacțiunile fizice și instinctive din lenevire intelectuală. Omul nu are bun simț, în bunul simț zace poezia. Astfel, un poet clasic de nerecunoscut într-un spectacol bucureștean. Adu-ți aminte, de câte ori întors acasă ai scos din raft textul spectacolului văzut și ai regăsit drama visată. Cum să revenim la bunul simț, la poezie? Nu știi. Săturile nu sunt bune. Poezia nu se învață; e o străduință nobilă.

LUCIA STURDZA-BULANDRA

și d-nii Ștorin, Maximilian și Tony Bulandra.

După spectacolul inaugural cu cele trei piese românești, Teatrul din Sărăndar „a jucat „Calul nădrăvan” (Hippogrifon) de G-

FOYER

Stagiunea venerabilului teatru „Regina Maria” se va deschide cu „Molima” de d. Ion Marin Sa-doveanu. În rolurile principale, doamna

Tot acest teatru, a cărei activitate o vom expune de altfel săptămăna viitoare, pregătește curioasa piesă a lui Julien Luchaire, „Altitudine 3200” (Apprope de cer), care necesită o distribuție exclusiv de tineri. Aceste experiențe frecvente în străinătate, au dat rezultate surprinzătoare. Le așteptăm și la noi.

Să nu vă temeți: o să avem și teatrul nostru de farse, cel de toate zilele. El va fi condus de... Birlic, sub protecția soc. „Teatru”, și va joca alternativ cu Tănase, la Savoy.

Cine spune că n'avem public? La iarnă vor înflori nu mai puțin de TREI teatre... de revistă: „Cărbuș” la Savoy, „Alhambra” și „Alhambra mică” (la „Liber”). Evident că va începe o cruntă concurență pentru captarea publicului. Care atăta așteaptă.

Cinematografele

CINEMA CARLTON: Honolulu

Un film cu Eleanor Powell, este mai înainte de toate un film cu multă muzică și mult dans. Ceea ce poate face Eleanor Powell întrece înțelesul care se dă de obicei cuvântului „dans”. Ea este o adevărată acrobată renunțând chiar și la grația care se cere de obicei unei dansatoare, numai pentru a executa în aer o figură care ăluște pe bieții spectatori cu oasele anchiozate și cu un „a-furisit de reumatism” în spate. Când într-un film, sunt 5 dansuri de acestea uiuitoare, e drept că nu mai trebuie să se pretindă mult din partea scenarului care devine un simplu pretext pentru niște evoluții coreografice.

De pildă, pentru filmul „Honolulu” s'a recurs la vechea poveste a celor doi oameni cari seamănă între ei.

Scenaristul și regisorul au suflat puțin pe praful de pe scenariu și au introdus câteva glume noi „pur americane” pe cari le-a delectat una din acele „femei trăzite” ale ecranului american, căreia ne pare rău că nu i-am putut reține numele. Eroul filmului a fost Robert Young, un tânăr simpatic dar despre care nu se poate spune altceva nimic mai mult. Și cum a mai fost în film și un număr de mistic-hall cu imitații de artiști celebri, lumea amatorilor de glume, dans și muzică nu s'a putut declara decât mulțumită.

CINEMA SCALA: Ordin de chemare

Se vede prea bine că acest film francez n'a fost realizat decât pentru a arăta sacrificiile pe cari trebuie să le facă un om pentru a înlătura un viitor războiu.

Filmul a fost prezentat tocmai în ziua în care pacea era definitiv compromisă.

Am asistat la acest film cu o oarecare strângere de inimă, iar la ieșirea din cinematograf se vedea pe chipurile tuturor o zămbet trist care spunea parcă: „Și totuși!”

Nu vrem să facem aici politici externă, așa că nu vom comenta scenariul acestui „Ordin de chemare”. Vom remarca doar jocul minunat și atât de uman al lui Eric von Stroheim, care îi colțosează cu totul, atât pe Michelle Ballin, cât și pe Roger Duchesne.

CINEMA ARO: Visul unei prânse

Despre Shirley Temple scriam tocmai în numărul trecut al re-

viste. Ultimul ei film nu m'a făcut deloc să mi schimb părerea despre ea. Este aceeași fetiță drăguță care — ce păcat! — a renunțat puțin la naturalitatea care îi făcea tot farmecul, începând să joace.

De astă dată, însă, i s'a dat un scenariu mai îngrijit. Shirley nu mai este obșnuitul „înger salvator” ci este o fetiță care suferă fiindcă toată lumea îi crede pe fată, ei, mort. Bine înțeles, până la urmă toate lucrurile se vor termina cu bine.

De mult nu am mai întâlnit un scenariu atât de potrivit pentru tehniciolor. De altfel, culoarea îi dă acestui film farmecul lucrului vechi, făcându-ne impresia unei povești scoasă dintr'o carte cu „poezie” colorate. Actori buni ca Cesar Romero, Ian Hunter, Anita Louise și, mai ales, mica Sybill Jean sunt partenerii micii Shirley. Doar domnul Richard Jans sunt partenerii micii Shirley. „Băiat frumos” și cu gropițe reușite s'a îndispuină public prin altitudinea sa de vițel în fața aparatului de filmat, transformat în poartă nouă.

CINEMA PALAS: Copil de trupă

De astădată ne găsim în fața unui copil minune francez: Gabriel Farguette. Este un fel de Shirley Temp'e cu pantaloni, care știe însă să cânte și să danseze mai puțin bine decât mica americană. Reușește însă, să fie natural în fața aparatului de filmat. Și aceasta este o mare calitate care le lipsește cu totul partenerilor lui. Chiar și Constant Remy joacă, de astă dată, teatru prost pe ecran. Și de mult n'am mai văzut femei atât de puțin grațioase ca în acest film. Doar Aimos mai reușește câte odată să fie comic.

TRAIAN LALESCU

NOTA

Evenimentele de peste hotare, după cum ușor se bănuiește, zădărnicesc intenția noastră de a da aici informații mai ample asupra activității teatrale din marile centre streine.

Pagina proectată de noi închinată în întregime Teatrului, apare mai restrânsă, pentru cătăva vreme, în așteptarea împrejurărilor prielnice, pe care, ca și cetitorii, desigur, le dorim.

Permiteți să vă prezentăm

pe domnul

Marcel Anghelescu

pe care de altfel îl cunoașteți foarte bine. Acest domn e micul nostru fenomen local. E un mister.

A răsunat în București acum vreo doi ani, ca să se ocupe de... bibliotecă teatrului Comedia. A stat el acolo, între hărțile prăfuite pe care le clasa cu patimă, câteva luni. Era scos ca să facă figurație, ori să fie ajutor de... regisor. Până ce a venit șansa: „Konstoukka Palace”: de aici în rolul îl știți.

Asta însă nu înseamnă că a

fost luat prin surprindere. Din contra: în copilărie a dospit îndelung aceiași dragoste de teatru și deși a început cariera făcând figurație, la... Tănase, în timpul refugului din celălalt războiu, se pare că factor determinant a fost doamna Mariora Voiculescu, de care s'a îndrăgostit mai târziu, împreună cu tot liceul militar în care eroii se rătăceau. Și a început să facă teatru în internat.

O mutare disciplinară l-a deservit — căci a ajuns la Chișinău, unde a devenit... un teatru Național. De acum cariera armelor îl pierde definitiv. Și iată-l pe tânărul Anghelescu cutreierând satele Basarabiei cu trupa de teatru. În manieră de factor cultural. Iar după o stagiune de „teatru comunal”, a lui Aurel Ion Maican, e gata să se cuminească, devenind... întendent la strand Novoc... ca același Maican îl cheamă la București.

Azi joacă teatru cu mijloace excepționale. Comical său e personal și cu nenumărate resurse. E unul dintre cei cari pot să exprime mult și atunci când... tac. „Și mai știe să fie actor, fără să fie nici cabotin, nici revoltat, nici „genial” și nepătruns. De acia tot ce joacă Marcel Anghelescu e clar, bine construit și plin de surprize de excelentă calitate. GEORGE VOINESCU

Filmul românesc

OLGA PORUMBARU

Cetitorii cronicelor dramatice au ajuns poate să se plictisească, întâlnind mereu aceleași și aceleași nume, cu ocazia premierei teatrale. De aceea nu vom vorbi aici nici despre vedeta care are lacrimile pregătite în batiștele de olandă și nici de actrița care știe să smulga publicului râsul acela cu hohote care asigură succesul unui spectacol.

Spune și dumneata, spectacolului! Nu ai dori să întâlnești pe un afit, un nume nou, un nume care să aibe ceva din prospețimea primilor ghiocei răsăriți, zămbete în albul murdar al unei ierni? De aceea urmărești, poate, cu atăta atenție programele teatrelor în căutarea unor nume noi. Le vei găsi, din păcate, doar la sfârșitul lui, acolo unde sunt trecuți interpretii rolurilor de servitori sau de conți cari mor la începutul actului I.

A fost o vreme când nume tinere se puteau citi și la începutul așului teatru. Dar a ajuns un an, pentru ca „speranțele” să fie socotite acum „vedete”.

Dar, iată, în sfârșit, un nume cu totul nou care vine să ridice, în semn de mirare, sprâncenele domnilor spectatori.

Olga Porumbaru? Cine-i Olga Porumbaru? N'a jucat în nicio piesă, n'a făcut nici măcar figurație.

Atunci de ce o numesc: „vedeta”, producătorii ultimului film românesc: „Se aprind făclile”?

Olga Porumbaru vine să înfrunte ochiul sever al aparatului de filmat, înarmată cu o calitate atât de frumoasă: „Tinerețea”. Filmul care va fi în curând prezentat de către cinematograful Capitol, îi va lămuri pe spectatori dacă la această primă calitate se adaugă și cea de-a doua: „Talentul”.

Noi credem că nu e neapărată nevoie de întâlnirea cu scena, pentru ca să prinzi talentul necesar unei actrițe de cinematograf.

Și iată pentru ce punem alăta nădejde în naturalitatea și tinerețea domnișoarei Olga Porumbaru.

CAMPANIA DE TOAMNA

Știi să savurați cel mai frumos anotimp, toamna, care în centrul nostru artistic are un „cachet” cu totul special? Toamna profesorilor de credință! Toamna mărturisirii marilor idealuri! A frământărilor creatoare! A proiectelor-surpriză. Atunci lăsați deoparte orice pesimism inspirat din precedent. Iar noi în epem prin a le acorda cel mai deplin credit, și deschizăm această pagină tuturor eforturilor onorabile.

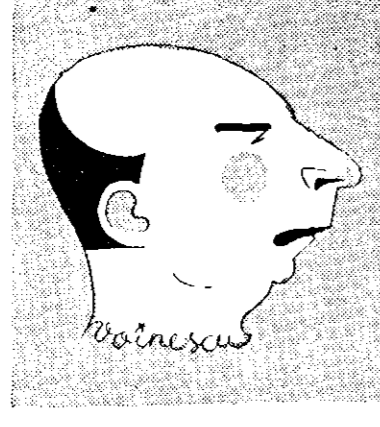
Căci suntem dispuși să credem că, poate, minunea se va produce — cine știe? — în această iarnă...

DACA VA FI PACE

(Aceste câteva cuvinte trebuie să vi le repetați mereu în cursul acestui reportaj) vom avea — toate șansele sunt cu noi — o stagiune de teatru cum n'am avut de mult. În orice caz, cele două teatre ne anunță planuri mari — și le vom expune pe rând

ACTIVITATEA TEATRULUI NAȚIONAL

O veți afla de altfel în curând grație comunicatelor oficiale. Stagiunea se va deschide cu Scrisoarea pierdută, — în ultima distribuție, — iar la celelalte spectacole cu interpreti noi, cați d. Camil Petrescu rămân fidel programului de descoperire a noilor talente, început încă de anul trecut prin „Școala de regie experimentală”. Se mai repetă „Caterina a doua”

Sică Alexandrescu

un alt prieten al tinerilor, în teatrele căruia s'au relevat multe talente noi. „Teatrul” nu va păstra în această stagiune decât o singură sală de spectacole: „Comedia”, fapt care a inspirat directorului o intensă activitate.

Repertoriul nu va mai fi constituit pe bază de „serie”, ci se va apropia, structural de cel al Teatrului Național. Câteva premiere pe lună, cu piese alese dintr'un triplu repertoriu: clasic, modern și teatru pentru copii — plus turnee cu caracter de permanență în toată țara.

Să trecem la repertoriul I clasic: Căinele grădinarului (Lope de Vega), Sugă la doi stăpâni (Goldoni), Școala femeilor și Bolnavul închis (Moliere), Paharul cu apă (Scribe), Revizorul (Gogol), Jurdecatorul din Zalomez (Calderon dela Barca), Furtuna (Ostrowsky) Stella de Goethe, Boubouche (Courteline).

Premierele vor alterna cu cele din repertoriul II modern. Păianjenu (A. d. Herz) cu care se deschide stagiunea. Prima piesă a lui Fanny (Shaw), Les Jarents terribles (Cocteau), Zilele vieții noastre (Andrew), Ingerul (de Zilahy), Soubrette de Jacques Deval, A optă nevastă a lui Barbă Albastră (Savoir), Ultimul lord de Hugo Fuenja după Dickens, Genti-man-ul din Ohio (de Georg Kaufman).

Semnalam în mod special un „Hamlet”, cu o distribuție care va face, credem, oarecare senzație.

Și iată acum ansamblul acestui teatru: Leny Caler, Silvia Dimitrescu, Dina Cosea, Tanti Cosea, Nora Piacentini, Silvia Fuda, Wauvrina, Tanti Căpătână, Elvira Petreanu, Fifi Harand, Bogoslava, Sabina Mușatescu, etc. și Vraca, Timică, Bulfinski, Fotino, Elterrie, Fintii, Cadetu, Septilici, I. A. Mantolescu, Velculescu, Sion, etc.

Săptămăna viitoare, când atmosfera va fi mai clară și spiritele mai calme, vom continua, ocupându-ne de programele celorlalte teatre.

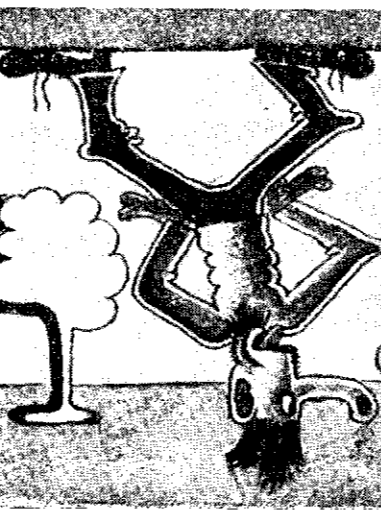
FACEM TEATRU

REPETITIE LA „CENTRAL”

SPECTACOLE LA „TEATRUL COMUNAL”

REGISORUL: OPRITI! SCOATE-VAI DIN REPETITIE PE IMEBECIUL ASTA: E ASA DE AFECTAT PARCA N'A MAI UMBLAT IN VIATA LUI PE UN TAVAN!

CUM DOMNUL, JUCAȚI TEATRU DE SHAKESPEARE, CU LANterne in loc de făclii? — N'AVEM VOIE SA INTRAM CU FOC PE SCENĂ: „JULIETTA” ARE UN PICIOR DE LEMN.

— Nu mai merge cu luminarea domnule regisor. Nu crezi că aș fi mai bine în rolul unui bec electric?

— Cum domnule, jucați teatru de Shakespeare, cu lanterne în loc de făclii? — N'avem voie să intrăm cu foc pe scenă: „Julietta” are un picior de lemn.

Literatură, artă, idei...

CONTINUA SĂ APARA

revista conștientă „Litoral”, despre care am mai avut ocazia să însemnăm câteva rânduri. Talentul poetului Dumitru Oariu a concentrat în jurul cuvintelor ei pagini (grafice) condeie ca: Horia Stamatu, Anisoara Odeanu, Ion Moșu și alții cațiva. Alături de „Ponțee”, foaia lui Dumitru Oariu o reprezentă de frumusețe realizată a unei Dobrogei vii și tinere. Din numărul patru (August 1939) subliniem o poezie semnată Horia Stamatu, în care aflăm cu bucurie călătoria de poet ale celui ce a scris „Memnon”

LAUDABILIA

intenta revistei „Prepoem”, de a consacra câte-un capitol din poezia noastră decedată, păcat numai că realizarea nu corespunde într-un fel intenției.

Iată, de pildă: noi credem că poezia Pavel Nedelcu (cărui pe această cale îi trimitem prețuirea noastră) ar fi putut scrie mai cu măsură și mai îngrijit despre bunul Alexandru Călinescu. Nu ajung câteva cuvinte și câteva invective locale, pentru a lumina memoria lui Călinescu. Cel ce a pus truda, sânge și (mai presus de toate) talent în „Declin” și în „Mări Moarte”, cere ca evocarea ființei sale să aibă un alt aspect

Așteptând o reparare a acestui gen care s'a vrut pur și prietenesc, amintim lectorilor noștri că în ziua de 6 Septembrie s'a scurs doi ani de zile, decând l-am dus pe Alexandru Călinescu spre ultimul său popas. Timem minte, parcă era ieri, o după masă de melancolică și însoțită toamnă, care a pus tămate și flori din belșug pe mormântul de sub brazii dârzi din cimitirul Săndiciei. Azi, din lumea asta învalvionată, îi trimitem lui Călinescu un cald cuvânt de iubire și pace.

D. TH. RĂSCANU

Încează, retras la țară, la omaniul „Cămoara lui Drăgan”, viața unui țaran pământ, care aduce mare mizerie; deasemenea d-se va începe să scrie romanul „Răscănă”, iar o a treia carte „Puțul de ouc”, îl are în chetar colecția revistei noastre. Cu mare satisfacție anunțăm această activitate a d-lui Răscănu, scriitorul care a găsit în priceperea și în pretulrea noastră, un loc de frunte.

Știm prea bine că migală și căta boarească ținută pune d-se în fiecare rod al muncii țărăre și tocmai de aceea însemnăm în ultima pagină a acestei știri de mai sus. N'am uitat fagăduiala ce ne-a făcut d. Răscănu, de a scrie odată o carte de amintiri din vremuri apuse nu prea de mult; i-o reamintim!

NE-AM PROPUS

mal de mult să însemnăm câteva gânduri despre bogata și rară activitate a d-lui profesor Alexandru Marcu, acest fin scriitor, dublat de-un temeinic cercetător și comentator. Nu vom sta să înșirăm titlurile din cărțile d-sale, destul de numeroase și nespuse de interesante. Vrem numai să subliniem în acest medalion prodigioasă activitate care se risipește pe atâtea domenii: literatură propriu zisă, traduceri, istorie, istoria artelor, înțelesuri, toate ramurile unei științe culturale. D. prof. Alexandru Marcu este un spirit de Renaștere și o reprezentativă figură în cultura noastră; oricine s'a apropiat de scrierile d-sale, a fost, desigur, încântat de bogăția informației implințite cu un stil personal și pur, atât de caracteristic întregii d-sale activități scriitoricești. Când vom avea răgazul necesar și operele la îndemână, vom promite lectorilor noștri că vom reveni cu mai ample comentarii, care vor fi „la obiect”.

Pentru azi, ne-am propus doar un singur lucru: să concentrăm în preajmă cuvinte muncă unu om, pentru care prețuirea și grațitudinea noastră a crescut din an în an. Asigurăm pe

d. prof. Alexandru Marcu, că scrierile d-sale aflate în noi și în multe camarazii de promție (ca să nu zicem generație!) o admirăm foarte!

INTRU TOTUL JUDICIOASA

este cronica pe care Octav Sulețiu în nr. 23 al revistei „România Literară” o scrie despre d. G. Călinescu, arătând cu o admirabilă obiectivitate, toate zigzagurile pe care, până azi, le-a înregistrat ideologia d-lui G. Călinescu.

Ne bucură nespuse de mult faptul că într-o vreme în care se pare că nu mai prea ootează convingerile intelectuale și înțelegerea, un critic obiectiv și tănăr cum e d. Octav Sulețiu, și se pune atât de just și de academic, toate punctele pe care Cronica îl momentului literar, aplaudăm pe criticul Octav Sulețiu pentru probitatea sa.

„EVA ULTIMA”

se numeste romanul lui Massimo Bontempelli, care va aparea în această toamnă la „Cugetarea”, traducerea fiind semnată de d. N. Alexandrescu Toscani. Nu ne îndoiim că romanul va fi o interesantă și reprezentativă operă a acestui mare scriitor, din memorocire atât de puțin cunoscut la noi. Traducătorul face un gest înspămat, dându-ne acest op.

POETUL

I. O. Suceveanu care scrie versuri remarcabile în mai toate revistele ardeleni, ne reacă să anunțăm în acest loc, că nu peste multă vreme, și va fi pusă în viață o nouă colecție de poezii „Fântâni pentru popas”. O facem cu bucuria de a vedea că în aceste zile haotice, mai sunt destui omși care să tăifășiască cu muzele. Turturii le trimitem, pe acest drum, bucuria inimii noastre, satisfăcți că dictionul „Înter arma silent musae” nu este încă de tot confirmat.

Înaltăm rugă, să nu f'e niciodată!

„GÂNDIREA”

și-a reluat apariția după o blăntuța-vacanta, aducându-ne în numărul pe Septembrie (an. XVII nr. 7) un număr de articole, studii, poezii și cronici, care constituie un imbușurător popas în revista noastră. De fapt aceasta nu e o umbră, ci o simplă constatare, deoarece preocuparea d-lui Nichifor Crainic, ne obişnuie de mult cu un sumrar rar, la această sobră revistă. În numărul pe care-l aminteam mai sus, d. I. Petroviș, scrie câteva pagini despre „problema supraviețuirii în cadrul filosofic, pe care nu noi le vom elogia, iar d. Ovidiu în „Despre artă” este acelaș luminoș și viu om de cultură și gust, ca

și în minunata evocare ce-o scrie despre omul și scriitorul N. M. Comănescu. Versuri într-un totu remarcabile: Virgil Carănoș, Aurel Marin, Emil Isac și alții; partea cronicilor și a studiilor o scrie d-nii: Pan M. Vizirescu, Septemiu Baucur, Gh. Vrabie, G. I. Iacob etc. Deschizând tulburatul, incertul și înțelesul așteptatului „sezon” de toamnă, revista „Gândirea” a nără și curată bucurie. Folie-tând numărul 21—22, am constatat această absență, pentru care rândurile noastre vor să fie un semn de întrebare și o dorință de a continua pe drumul de mai înainte.

„PRINTRE ASPRELE VANTURI

ne vom continua drumul în toamnă, lipsiți din ce în ce mai mult de candida și calma lumii alba pe care-o lubeam. Vom trece pe lângă oameni, cu frumțile plezate ca un convoi de condamnati la vecnică și tragică viașă, năci unul din noi înțelegându-și sfârșitul; și-apoi va cădea cel dintâi, ca o creangă sau ca o părere, urmat de al doilea și de alții. Numai tu, năci și gol, ai să te sbați sub cer, pentru că n'ai să poți pleca: n'ai să poți trece pragul, ci o să atârni între pământ și cer, o strănie eternitate. O, omule cât de cumătat și de dură trebuie să fie peapasa de a nu putea muri la timp!

LIPSEȘTE CU TOTUL

partea literară din ultimul număr al revistei „Înmoldirea”, care apare la Arad, sub conducerea d-lui Tiberiu Vula. D-se ne obișnuie până azi cu, cel puțin, o pagină de poezii și de însemnări literare, care imprimeau folii d-sale un aer de tă-nără și curată bucurie. Folie-tând numărul 21—22, am constatat această absență, pentru care rândurile noastre vor să fie un semn de întrebare și o dorință de a continua pe drumul de mai înainte.

TRANSCRIEM AICI

pentru toate melancoliile lumii, o minunată simfonie din „Cuvintele potrivite” ale mare-lui Tudor Arghezi, convinsii fâ-lud că aceste versuri, mult cunoscute, vor fi o lumină pentru toate frumțile frânte: „Cântecul tău a umplut căldura toată, Sentarele, cutile, covoarele, Ca o lavandă sonoră. Iată, Au sănt zăvoarele Și mânăstrea n-a rămas desuțată”.

Strofa e din „Morgenstimmung” care ni se pare a fi una din cele mai de pret poezii de dragoste.

ȘTEFAN BACIU

CARAGIALE LA BLAJ

(Urmare din pagina 5)

Budapesta. Am înainte-mi, două foi mari de hârtie; cu duhul său meticolos și precis, Caragiale și-a însemnat pe recto toate evenimentele celor nouă zile și jumătate: persoanele cu care a petrecut, unde a luat mesele, câteva reflecții, unele de ordin meteorologic (mai toată vremea, căldură nesuferită), altele critice, cu privire la conferințele academice.

SBORUL LUI VLAICU

O scurtă însemnare, despre sborul lui Vlaicu, dar nici o impresie, deși, după amintirile altora, Caragiale, a simțit prezența geniului. D. Victor Ion Popa pune chiar în gura lui Caragiale, cuvintele, din care d-se și-a făcut titlul frumoasei sale cărți: *Maistrorașul Aurel Vlaicu, Ucenicul lui Dumezeu*. În sguduitorul capitol despre sborul de la Blaj, marele scriitor are chiar rolul cel mai patetic, de a prevedea moartea lui Vlaicu, ca un tragic preț de răscumărare a gloriei. Deși scena respectivă, după d. Victor Ion Popa, este foarte puternică, mă încred mai curând în amintirea exactă a d-lui prof. Gh. Tulbure (*Caragiale în Ardeal*, „Cele trei Crișuri”, Iunie 1922); d-se il înfățișează pe Caragiale, *de visu et auditu*, după sbor, răspunzând astfel unuia care iscăse o temere, despre sănătatea sburătorului: „Ce spui, nene?... De ce vrei să-l tărăduiești? Vrei să-l arăți la lume, să-l exploatezi acum, ori ce vrei? Ți-a făcut mașina? Ți-a sburat cu ea? Ce mai poștești? Dă-i pace acum și lasă-l să moară, dacă așa-i place”. Și mai departe, trecând de la Vlaicu, la sine: „Că nostimî mai sunteți voi, publicul! Adică cum? Eu bunăoară, am să scriu cât țiu-o plăcea d-tale? Ți-am scris teatru, țiu-am dat schițe și nuvele? Ei, acuzi să mă lași în pace; să fiu bolnav, să bea, să-mi petrec ori chiar să mor, dacă așa-mi place” D. Tulbure interpretează excelent aceste cuvinte, în sensul că „maestrul vorbea în fond de rostul geniului uman care, după ce și-a terminat misiunea, poate să dispară imediat”. Ce poate fi adevărat, din câte pune d. Victor Ion Popa pe seama lui Caragiale? Că s'ar fi suir în carlingă, că ar fi pus să împingă puțin avionul, că ar fi sorbit, „cu toată ființa, inchipuitul sbor de patru metri”, iar, la coborire, ar fi făcut semnul crucii și ar fi sărutat „lemnul rece, ca pe scoarța unei Evanghelii”, — mă îndoiesc.

Caragiale, când era teatral, era nesincer, ca toate frile lucide; numai naturile sentimentale sunt teatrale, cu sinceritate. De altfel, nu cred nici într-o relatare mai verosimilă, după care el ar fi intrat, a doua zi după sbor, să-l vadă pe Vlaicu și găsindu-l dormind, l'ar fi sărutat pârîntește pe creștet; nu cred, fiindcă numele lui Vlaicu nu mai apare în însemnările itinerariului său, niciodată, după sbor, căta vreme toți corifeii blăjeni sau vizitatorii se perindă într'însele, de câte ori îi întâlnește. Caragiale, superstițios de felul său, nu putea să nu se înfiore la vederea minunăției lui Vlaicu; o asemenea născocire trebuia să-i apară ca fatală, prevăstind sfârșitul apropiat al temerariului, care învinsese legile firii. Dar, tot atât de conștient în geniul său, care-l mistuia mai lent, el a făcut firește raportarea destinului artistului la acela al inventatorului, și cuvintele pe cari i le atribuie d. Gh. Tulbure imi apar ca mai probabile decât gesturile

și cuvintele teatrale, puse, romantic pe seama lui...

De altfel, la Blaj, Caragiale s'a ținut cam de o parte; meselor solenne le-a preferat masa cămpenească de la Veza, unde apoi gazetarii locali au dat o masă intimă oșpeților confrăți, cu care prilej a închinat Aurel C. Domșa pentru marele scriitor. Tot atunci, Caragiale a răspuns lui Ion Scurtu prin butada că n'ar fi un satiric, ci un sentimental.

Înapoiat la Berlin, Caragiale trimite spre amintire, d-lui Iuliu Maniu, organizatorul serbarilor dela Blaj, o fo-

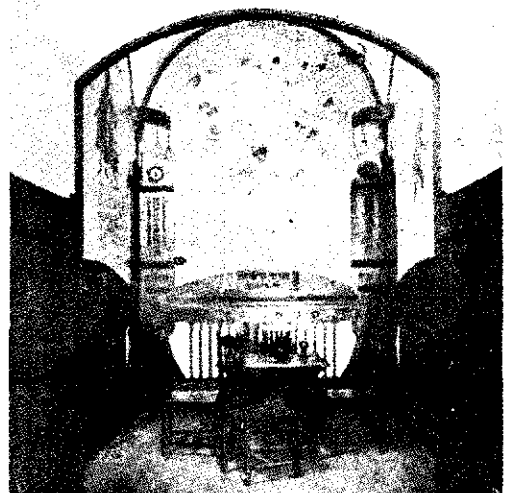
putem decât să fim recunoscători providenței, că ne-a învrednicit să avem și noi cât de mică parte în această manifestare hotărâtoare a puterii de viață a poporului românesc din Transilvania și Ungaria... Va fi, pentru modesta mea casă, totdeauna un titlu de înaltă mândrie și dulce amintire, că a avut fericirea să vă găzduiască câteva clipe și nu pot avea o mai fierbinte dorință decât aceea de a vă putea, cât de curând și cât de des, saluta din nou în mijlocul nostru...” (Blaj, la 1 Oct. 1911 st. n.).

La aceiași dată, Aurel C. Domșa îi cere lui Caragiale o contribuție și portretul pentru cartea comemorativă a serbarilor de la Blaj.

Rolul său politic, în Ardeal, s'a terminat însă fără rezultat. Era de altfel exclus ca intervenția unui oricât de mare scriitor să reușească a pune capăt gălăveii dintre frați, în care fiecare parte era tot atât de incredințată ca și cealaltă în dreptatea cauzei sale și în ticloșia celeilalte. După cum se știe, I. C. Brătianu, prin mijlocirea lui C. Stere, a găsit calea împăcării, fără învingători și fără învinși.

LA INCHISOAREA DIN SEGHEĐIN

În ajunul acordului, Goga, cel mai iubit de Caragiale, dintre ardeleni, după Coșbuc, îi cere colaborarea, preluând conducerea „Lucefărului”. Scrisoarea, inedită (Sibiu, 9 Decembrie 1911, e mai apropiată în ton decât misivele celor de la *Românul* sau din Comitet; este pe portativul camaraderiei respectuoase, iar nu al solemnității protocolare. Cu toate acestea, răspunsul (Lucefărul, 24. 6. 1912) e un refuz și nu dintre acelea dictate de motive egoiste. După ce, formal, pretexează a lucra din greu la ceva, arată cu destulă transparență, că așteaptă de la Goga să înceteze lupta fratricidă: „Mai urez apoi ca „Lucefărul” să fie steaua vestitoare a zilei

Carta poștală a lui Coșbuc către Caragiale

tografie. Din răspunsul păstrat în arhiva familiei Caragiale, desprindem rândurile: „Am dorit, prin serbările din Blaj, să dăm dovadă lumii despre solidaritatea întreg neamului românesc în nișușele sale culturale. Atunci, când alături de d-voastră, neintrecuții maieștrii ai condeiului și ai gândirii românești. s'a prezentat „dela Vlădică până la opincă”, tot ce avem noi mai bun pentru a da această dovadă: nu

al unei orientări, autoritate intelectuală în cadrele fenomenului literar. Aceasta a fost situația lui Titu Maiorescu, Chendi sau a d-lui N. Iorga. Criticul de astăzi trăește parazit, marginaliile lui sunt anemice comentarii care, nu slujesc la o îndrumare, nici nu despăcă puțină unei cuprinderi de durată. Criticul se conștețe profesionist, nu se vede inspiratul unei misiuni, nu scoate indispensabil talentul. El stă la îndoaia în a considera critica o creație intelectuală, o judecată de valoare sau numai o tribună publică de acuzații și de apărare. Ca într-o adevărată *Commedia dell'arte* el se vede autor și actor. Din această pricină a degenerat spiritul de echipă, și de unde odinioară un grup de scriitori înzeștrați cu talent, se vedeau deopotrivă de rodnici, în ultima vreme gruparea literară s'a transformat în bisericușă, gașcă sau coterie de cafe-nea. În cadrele junimismului s'a putut înșeșteba spiritul de echipă; tot asemeni scriitorii sămănătorști au lucrat într-un grup compact; gânderismul nu este numai o concepție literară,

ALTE PRIETENII

Legăturile lui Caragiale cu ardelenii sunt foarte numeroase, în vremea tratativelor pentru scoaterea revistei literare și a colaborării la „Românul”.

SERBAN CIOCULESCU

(Va urma)

CARAGIALE LA BLAJ

În cursul lunii August, maestrul atât de solicitat și răsfățat de ardeleni, primește să ia parte la serbările de la Blaj, ale semicentenarului *Astrei*, cea mai puternică înjghebare culturală a provinciei de peste munți. A fost o impunătoare manifestare de solidaritate națională, cu participarea însuflețită a țărănimii, precum și a intelectualității din „Transilvania și Ungaria”. Din Regat, au sosit d. N. Iorga (în seara zilei a doua) și un număr de scriitori și artiști, printre cari Aristiză Romanescu și P. Liciu. Serbările s'au desfășurat în trei zile, Luni - Miercuri (28—30 August st. n.) cu un program bogat, care a rămas neuitat, prin sborul lui Aurel Vlaicu. Cu acest prilej, Caragiale a lipsit din Berlin aproape nouă zile încheiate, plecând la drum Vineri d. a., (25 August) și înapoiindu-se Duminică dim. (3 Septembrie). La dus s'a oprit o zi la Budapesta; a sosit în ajun la Blaj, unde a rămas până la sfârșitul serbarilor; de acolo a trecut Joi prin Sibiu, la Rășinari, vizitându-l, împreună cu Iosif, pe Goga, care rostise o conferință la Blaj, despre literatura română în secolul al XIX-lea (dăm aci un amănunt curios: publicul a manifestat contra lui Duiliu Zamfirescu, când a venit vorba de atitudinea lui față de literatura noastră populară); după o noapte de somn bun, la Sibiu, Vineri după amiază, plecarea spre Berlin, iarși via

pe sine deși trăește parazit din marginaliile făcute pe opera altora. Iată pentruce acum cățina ani, tinerii se grupau în bisericușe unde căutau o emulație, iar astăzi grupările literare sunt foarte puține. O patență dezechilibrare sufletească din pricina unei diformări a simțului critic, incapabil să înțeleagă nevoia de îndrumare și eficiența unei orientări sigure. Nici chiar prietenii literare, insuflete de valorificarea simțului critic, nu și mai găsesc rostul. Înainte de a da ultima formă operii sale dramatice „Faust”, Goethe scria lui Schiller și îi ruga să fie un adevărat profet, dându-i cheia propriilor lui gânduri; Nicolae Gogoi scria lui Pușchin, în termenii în care s'ar fi adresat unui oracol. Dar echipa Maurras, Daudet, Baimville, căreia i se adăoga Pierre Lasserre, nu aduce oare prăbușirea acestuia din urmă când s'a îndepărtat de grup? Sunt destine scriitoricești care nu se pot valorifica decât prin rodnicia unei grupări, după cum sunt critici a căror operă nu trăiește decât prin puterea de animație.

NICOLAE ROȘU